

Там по маёўці росі 4

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 23 (2560) Год L

Беласток, 5 чэрвеня 2005 г.

Цана 2,00 зл.

В. Ландсбергіс: Беларускія палякі мусяць усведамляць сваю ролю ў будаванні дэмакратыі ў Беларусі, а не толькі марыць пра Польшчу...

Заклік дзеля будучыні

Некалькі дзесяткаў кіламетраў ад Віскуль, дзе распушчаны быў СССР, і каля чатырох кіламетраў ад польска-беларускай мяжы ў канцы мінулага тыдня была прынята „Белавежская дэкларацыя”. Падпісалі яе м.інш. палітыкі з Польшчы, Беларусі, Літвы і Латвіі. Далучэнне да яе дэкларавалі і прадстаўнікі Украіны.

У дварку Сапліцова на акраіне Белавежы па ініцыятыве Еўрапейскай нацыянальнай партыі — Еўрапейскіх дэмакратаў (прысутнай у Еўрапарламенце) ды Грамадзянскай платформы (з яе ліку і падляшскай еўрадепутаткі Барбары Кудрыцкай) прайшоў двухдзённы семінар „Палітыка ЕС у адносінах да Беларусі — выклікі для будучыні”. Яе асноўным момантам было падпісанне „Белавежскай дэкларацыі”. Яе аўтары патрабуюць у кіраўнічых органах ЕС паслядоўнага ізалявання дыктатарскай улады Аляксандра Лукашэнкі на міжнароднай арэне пры „паралельным супрацоўніцтве з беларускім народам”. Далей заклікаюць яны да пашырэння ізаляцыі ўсіх рэжымных чыноў, адказных за парушэнне грамадзянскіх правоў і вольнасцей. Падпісанты дэкларацыі паказваюць на патрэбу забароны ім уезду на еўрасаюзную тэрыторыю і блакіравання іхніх банкаўскіх рахункаў ды заклікаюць да абнародавання прозвішчаў рэпрэсаваных асоб ды выяўлення свету прозвішчаў канкрэтных чыноўнікаў адказных за рэпрэсіі з перакрыццём ім і іхнім сем’ям доступу да еўрапейскіх турыстычных, адукацыйных і стыпендыяных рэсурсаў. Патрабуюць яны стварэння незалежнай сеткі тэле- і радыёстанцый, вяртаючых на Беларусь з Літвы, Польшчы і Украіны, устанавлення Еўрапейскага фонду дэмакратыі, сродкі якога перадаваліся б незалежным партыям і грамадзянскім арганізацыям ды апрацоўкі еўрапейскай праграмы фінансавай падтрымкі акадэмічных цэнтраў у ЕС і на Украіне, якія адукавалі б і падтрымлівалі б беларускіх студэнтаў, настаўнікаў і даследчыкаў. Да народаў і прэзідэнта Расіі накіраваны быў заклік адмяніць афіцыйнае прызнанне аўтарытарнага рэжыму Лукашэнкі і далучыцца да палітыкі яго ізаляцыі.

Пад дэкларацыяй першымі подпісы паставілі лідэр ГП Дональд Туск, былы прэзідэнт Літвы а сёння еўрадепутат Вітаўтас Ландсбергіс, старшыня Беларускага народнага фронту Вінцук Вячорка, віцэ-старшыня Аб’яднанай грамадзянскай партыі Аляксандр Дабравольскі і віцэ-старшыня Еўрапарламента Яцэк Сарыюш-Вольскі.

Еўрадепутатка Барбара Кудрыцкая і Вінцук Вячорка — лідэр Беларускага народнага фронту

скай партыі Аляксандр Дабравольскі і віцэ-старшыня Еўрапарламента Яцэк Сарыюш-Вольскі.

У ходзе дыскусіі Дональд Туск рашуча заявіў:

— Мусім выгадаваць вакцыну ад тае атруты, якая ўліваецца і будзе ўлівацца ў дэмакратызацыю Беларусі. — Зазначыў таксама: — Нельга хавацца ў цень крывадушнасці. Беларусь для палякаў гэтая таксама праблема польскай меншасці ў гэтай краіне.

Асцерагаў ён таксама перад „разбуджваннем адмоўных страсцей міжбеларусамі і палякамі Беласточчыны” і дадаў:

— Неабходны мірны паход дзеля дэмакратыі ў Беларусі. Беларусь дачакалася палітычнай арыстакратыі, рыцараў дэмакратыі. Дзеля змагання за дэмакратыю ў гэтай краіне нельга ўжо змарнаваць ніводнага дня.

Вітаўтас Ландсбергіс: — Няма сумнення ці Беларусь з’яўляецца краінай еўрапейскай ці еўраазіяцкай, як яшчэ сёння Каралевец. Еўразія гэта жак. Беларусь трэба разглядаць у якасці злучальніка між Еўрасаюзам і Расіяй.

Былы літоўскі прэзідэнт падкрэсліў:

— На дарозе да свабоды народа і таго, як ён хоча жыць, істотным тормазам з’яўляюцца нацыянальныя меншасці. Мясцовыя палякі мусяць усведамляць сваю ролю ў будаванні дэмакратыі ў Беларусі, а не толькі марыць пра Польшчу.

Асцерагаў ён перад прапагандысцкім лозунгам, што ў выпадку адлучэння Беларусі ад Расіі палякі ста-

лі б адколваць яе частку: „Беларускаў можна запугаць Польшчай”.

Вінцук Вячорка адзначна заявіў, прыгадваючы фрагмент зместу песні з Аранжававай рэвалюцыі на Украіне:

— Без падтрымкі палякаў і Еўропы будзе нам вельмі цяжка, а „разам нас багата”.

Яцэк Сарыюш-Вольскі: — Палітыка суседства Еўрасаюза павінна трымацца рэгіянальнага маштабу, павінна мець меру. У яе рамках ЕС павінен вызначыць дакладныя мэты. Рухаючыся ў гэтым напрамку ЕС павінен прытрымлівацца трох каардынат: еўрасаюзных устаноў, двухбаковых адносін між паасобнымі краінамі і няўрадавых арганізацый. У Еўрасаюзе вядучымі краінамі ў гэтым напрамку павінны быць Літва, Латвія, Эстонія і Польшча. Сітуацыю ў Беларусі ЕС павінен успрымаць з прыніжэннем, хаця б з-за душэння чалавечых правоў. А так не дзеецца. Ранейшая палітыка (схалджэння адносін) у дачыненні да Беларусі пацярпела крушэнне. Час, аднак, працуе ў нашу карысць. Наша палітыка павінна намагацца абганяць падзеі, а не чакаць за іхходам.

Багдан Кліх, адказны за кантакты еўрапарламента з Беларуссю, звярнуў увагу на неабходнасць шчыльнага супрацоўніцтва з ЗША (урад гэтай краіны больш за ЕС гібкі фінансава) і выклікаў тэму неабходнасці стварэння сеткі радыёвяшчальнікаў.

Пра дэталі і іншыя праблемы, якія закраналіся ў час сустрэчы — у наступным нумары.

Мацей Халадоўскі

Роднае Гродна 2

Віктар Сазонаў

Жаданне ўлад зрабіць так, каб да ўгодкаў перамогі помнік савецкім салдатам заўважаўся з кожнага месца цалкам зразумелае. Але рабіць з кожнага горада мемарыяльны комплекс Хатынь, хіба не самае лепшае выйсце ў справе пашырэння патрыятызму, нават у яго сучасным варыянце...

На інстынктах 2

Мацей Халадоўскі

Згаданы журналіст не ўпершыню дазваляе сабе публічна распаўсюджаць погляды, якія ў большай або меншай ступені ва ўсіх грамадскіх бедрах абвінавачваюць нацыянальныя меншасці. У падобным тоне пісаў ён аб выніках дзяржкантролю ў „Ніве” і рэакцыі беларускіх асяроддзяў у гэтай справе...

Бельскі турызм 5

Міхал Мінцэвіч

Да ліку найважнейшых помнікаў у гміне адносяцца каліграфічныя аб’екты, з ліку якіх 11 занесены ў цэнтральны рэгістр. Гэта, м.інш., драўляныя царквы і капліцы XVIII і XIX стагоддзяў у Ягуштове, Пасынках, Райску, Падбеллі, Плёсках, Парцаве і Стрыках ды мураваны касцёл пачатку XX ст. у Лубіне-Касцельным...

Студэнцкі погляд 9

Анна Лушынская

Дваццаць гадоў я жыла ў вёсцы побач Беластока; дзіцячы садок, абедзве школы, у якіх вучылася, царква, бібліятэка, стаматолаг і крама, у якой я штодзень

купляла хлеб ці газету — усё ж гэта было ў Беластоку. Нялёгка быць праваслаўным на мяжы праваслаўя ў Польшчы, на мяжы прысутнасці гаворак побач ракі Нарвы, дзе людзі на маю Маму кажуць не Вера, як яе ахрысцілі, але Веся...

Занядбаныя могілкі 11

Павел Вошчанка

Хачу звярнуць увагу на праблему забытых могілак. Многія з іх занядбаныя, пра якія ўжо ніхто не помніць, занядбаныя з перакуленымі крыжамі, парослыя імхом, кустамі. Не помнім, хаця ляжаць там нашы продкі. Такія могілкі знаходзяцца ў маёй мясцовасці, таму паставіў я напісаць, звярнуць увагу іншых людзей на гэтую праблему і выратаваць астатнія сімвалы нашых продкаў...

„Родны мой горад...”

Старажытнае Гродна мяняе сваё аблічча. Гэты памежны горад даўно ўжо не бачыў такой мітусні. Паўсюдна перакапаньня вуліцы і ходнікі, супрацоўнікі дзяржаўнай аўтаінспекцыі, пад лямант і ляянку знерваваных шафэраў, спакойна разварочваюць машыны назад, паказваючы рукой, што трэба ехаць у той бок, адкуль прыехалі. У гарадскім транспарце гучаць паведамленні, што дадзены аўтобус часова будзе ездзіць па іншым маршруце. Людзі то заскокваюць у маршруткі, то выскокваюць назад, ламаючы галаву над тым, якім чынам лепш даехаць да патрэбнага месца. Тое захапленне спробамі мясцовых улад адрэстаўраваць Гродна, паступова стала замяняцца станам знерваванасці. Яно то добра, калі фасады старых дамоў пачалі прымаць свой першапачатковы выгляд, калі, не псууючы былога выгляду гістарычнага цэнтру горада, паўсталі новыя дамы, калі пачалося інтэнсіўнае будаўніцтва жылых шматпавярховак. Але калі горад стаў мяняць старадаўні выгляд, да якога прызвычалася вока гродзенца, эйфарыя ад рэканструкцыі знікла.

Пачыналася ўсё як заўсёды абнадзейваюча. Перастала смярдзець рачулка Гараднічанка, на берагах якой зазеленела „Швейцарская даліна”. Вада ў рацэ стала заўважна чысцейшая. Вечна дзіравы асфальт на ходніках замяніла плітка. Пабітыя бардзюры саступілі месца новым. На цэнтральных вуліцах пачалі класці новы асфальт. Праўда, ён праз кароткі тэрмін зноў прымаў сваё былое аблічча, але гэта яшчэ можна было цягнуць.

Пераломнай кропкай ва ўспрыманні гараджанамі намаганняў улад „пачысціць” горад стала „рэканструкцыя” старога парку. Пакаленні гродзенцаў прызвычаліся да яго яшчэ з часоў Антонія Тызенгаўза. У ім былі сабраныя рэдкія пароды дрэў, у цяні кронаў якіх было вельмі прыемна адпачыць ад гарадской мітусні. Але зараз там завялі бензапілы. Дрэў значна паменела, укладзеных пліткай дарожак паболела. Як казаў герой адной кінастужкі: „Ні ў чым не ведаем меры”. Жаданне ўлад зрабіць так, каб да ўгодкаў перамогі помнік савецкім салдатам заўважыўся з кожнага месца цалкам зразумелае. Але рабіць з кожнага горада мемарыяльны комплекс Ха-

тынь, хіба не самае лепшае выйсце ў справе пашырэння патрыятызму, нават у яго сучасным варыянце.

Што да вырубкі дрэў, то ў Беларусі пра гэта ходзяць легенды. Людзі даўно заўважылі, што ля дарог пачалі спілоўваць лес. Першая версія такіх паводзінаў тлумачыла як жаданне пабольш працаў за мяжу. Майляў, вельмі патрэбныя грошы. Было яшчэ колькі меркаванняў. Урэшце перамагла ці то версія, ці то жарт, што ўлады баўжыцы партызанаў і таму адсоўваюць лес падалей ад тых дарог, па якіх ездзяць начальнікі. Ды і пра парк жартуюць, што яго аблічча мяняюць, бо гэта ўлюбёнае месца збору мясцовых апазіцыянераў.

Другі гродзенскі парк, які раскінуўся ля Савецкай плошчы, таксама дажывае апошнія часіны. Па ім пабываюць дарога. Толькі танк часін другой светнай вайны застанецца на месцы. Дарога яго будзе абмінаць. У адной мясцовай газеце прачытаў я, што недалёка ад танка можа паўстаць помнік Кастуся Каліноўскаму. У мяне адразу ўзнікла пытанне, ці будучы караць людзей за ўскладанне да гэтага помніка кветак, бо восенёскае ўскладанне кветак да помніка Каліноўскаму ў Свіслачы скончылася абвешчэннем гэтай акцыі несанкцыянаваным шэсцем і карамі. Так што мала веры ў такую любоў сённяшняй улады да гэтага нацыянальнага героя. А такі праект гарадскія ўлады стваралі яшчэ тады, калі збіраліся будаваць еўрапейскую дэмакратыю. Ды і танк тады планавалі адсунуць. Ды і ўлады былі не тыя.

Версія пра партызанаў усё ж захісталася, калі дрэвы сталі спілоўваць і на гарадскіх вуліцах. Цяпер кажуць, што ў цяперашніх рэстаўратараў проста такая сутнасць. Некалі бальшавікі ўзрывалі цэрквы ды касцёлы, знішчалі старадаўнія замкі. Зараз гэта рабіць нельга. То хоць дрэвы выдзіраюць.

Палёгкай для гродзенцаў ад гарадскога будаўніцтва стала нарэшце завітаўшае лета. Многія ўжо зняверыліся, што яно будзе. А яно прыйшло тады, калі яго перасталі чакаць. І гродзенцы, на выхадныя, пакінулі свой перакапаньня горад і паехалі на прыроду, спадзяючыся, што перамены да лепшага ў іх жыцці могуць прыйсці гэтак жа раптоўна, калі ўсё ўжо зняверацца і не будуць іх чакаць.

Віктар САЗОНАЎ (Гродна)

Бацькоўства

Нядаўна Беларускаму наведваў сербскі епіскап Рашка-Прызрэнскі Артэмій, духоўны апякун Косава і Метохіі. У беластоцкім Цэнтры праваслаўнай культуры выступіў ён з інфармацыяй пра сітуацыю ў сваёй епархіі. Той жах, думаю, вядомы нашым дапытлівым чытачам і няма хіба патрэбы пра яго лішне задваць. Але, мяркую, варта глянуць на прычыны такіх абставін.

Уладыка віной за сённяшняю трагедыю Космета абцяжарвае албанскіх баевікоў і былога сербскага лідэра Мілошавіча; мае прэтэнзіі і да КФОР. Роля албанскіх баевікоў у пагроме сербскага насельніцтва несумненна, затое варта ўзважыць ролю, якую ў гэтым сыгравалі галоўныя абвінавачаныя за югаслаўскія войны 1990-х гадоў.

Мілошавіч не раздзяляў мірных поглядаў не толькі сённяшняга косаўскага ўладыкі, але і папярэдняга, якім быў цяперашні сербскі патрыярх Павел. У ходзе канфлікту Мілошавіч намагаўся скінуць Паўла з патрыяршай пасады. Мэта вядомая: замена непакорлівага старонніка мірнага суіснавання нацыі нейкім староннікам этнічных чыстак. Ці былі такія іерархі ў Сербскай праваслаўнай царкве?

Біяна Плаўшыч, былая лідэра баснійскіх сербаў, у сваіх успамінах прыводзіць цікавую размову генерала Ратка Младзіча з епіскапам Зворніцка-Тузланскім Васіліем:

— Калі б я не быў генералам, быў бы епіскапам.

— А я, калі б не быў уладыкам, быў бы генералам! — ласкава адказаў прасвясчэнны.

Што генерал Младзіч з’яўляецца галоўным абвінавачаным за злачынствы ў Босніі, гэта, мабыць, вядома. Варта толькі прывесці некаторыя яго каманды падупадным артылерыстам: „Бі бязлітасна!”, „Развалі!”, „Расцягані ім мазгі!”

Зусім нядаўна праславіўся і епіскап Мілашэўскі Філарэт, з’явіўшыся на асвячэнне царквы каля Зрэняніна ў Босніі. У імправізаванай пропаведзі падзяліў ён сваіх суайчыннікаў на патрыётаў і... Іншых назваў нецэнзурнымі словамі, напр. „фукары”; думаю што ў эпоху паўсюднага вывучэння англійскай мовы няма патрэбы тлумачыць сербскага сэнсу таго слова.

Орган СПЦ „Православье” ў апошнім нумары змяшчае тэкст інжынера Фоліча, дзе аўтар пішучы пра вы-

ключную прысутнасць сербаў у мінуўшчыне Космета, праводзіць там рэтранспектыўную этнічную чыстку. Вельмі падобны прыём з нагоды 250-годдзя Беларускага

выклікаў шэсць гадоў таму вялікае абурэнне нашых тутэйшых... Уладыка Артэмій, паслугоўваючыся клішэ Косаўскай бітвы 1389 года, згадаў пра сербскія косці на Косаве, не згадваючы ўжо пра косці іншаверцаў...

Візіт сербскага ўладыкі суправаджаўся выставай здымкаў разбураных храмаў Космета. У іх ліку былі не толькі збудаванні XIV ст., але і чатыры цэрквы пабудаваныя ў 1998 годзе! Такіх тэмпаў можа пазайздросціць нават наша Найяснейшая, а было гэта ў момант, калі сербскія артылерысты пераносілі прыцэлы з Вукавара і Сараева на Космет. Каб крыху разабрацца ў гэтым парадоксе, вярнуцца зноў у наша старонне.

Пасля Студзеньскага паўстання 1863 года царскія ўлады сталі праводзіць палітыку г.зв. „располячвання”, у рамках якой забаранілі будаваць касцёлы, узводзіць затое цэрквы ў мясцовасцях, дзе зусім не было праваслаўнага насельніцтва, напр. у Кольне ці Граеве. Будаваўся яны для акупацыйных гарнізонаў дзеля замацавання царскага панавання.

Магчыма, што новыя цэрквы ў Косаве будаваліся ў чыста верніцкіх мэтах, але ці той тэмп, у той момант, не перавысіў нейкай крытычнай масы адчаю і ў выніку не вызваліў таго страшэннага выбуху нянавісці ў пастаянна паніжаных, падмятаных з усіх бакоў пад палавік албанцаў? І ці толькі генерал Гатовіна віноўны ў прагоне сербаў з Краіны, пасля чаго спыніўся артылерыйскі абстрэл мірных жыхароў не толькі Задара і Шыбеніка, але і Заграба?

І ці толькі Мілошавіч віноўны ў югаслаўскіх войнах? Ці не з’яўляецца ён адно фігавым лістком, за якім стараюцца схаваліся іншыя фігуры, у тым ліку выкарыстоўвае дзеля ўзаемнага пекла: разведкі, крадзяжоў, рабункаў, разбояў і роздумаў пра ўсё тое. З іншай камагоні вядома, што агульны чалавек злеплены з райскай гліны: генерал, „фукар”, албанец, тутэйшы, іншы. Адно толькі жанчыны з рабра. Аднак ім нельга быць айцамі!

Аляксандр ВЯРЫЦКІ

Вачыма еўрапейца

На інстынктах

Не стае нам класных палітыкаў, — напісаў нядаўна каментатар па ўсялякіх справах, які ўладкаваўся ў самай папулярнай газеце гміннай беластоцкай метраполіі. Гэты сказ акурат выйшаў з-пад пяра аўтара, у адносінах да якога не адзін раз можна прымяніць выслоўе: „Не стае нам класных журналістаў”. Атрымалася так як у народнай прымаўцы: „Абое рабое”. Гэты канкрэтны каментарый акурат датычыць сітуацыі ў польскіх левых групках і заявы аб класным адыходзе, — як сцвярджае каментатар па-

ўсялякіх справах, з чым і я згаджаюся, — з палітычнай сцэны Владзімежа Цімашэвіча. Аднак журналіст у каментарыі прымяніў (зрэшты, не першы раз у яго кар’еры ў самай папулярнай газеце гміннай беластоцкай метраполіі) грубы метаадліванне граззю, іграючы на самых нізкіх інстынктах і рухаючыся па самых нізкіх разумовых узроўнях сваіх чытачоў. Пра клопаты левых партый са стварэннем аднаго выбарчага спіска на будучых парламенцкіх выбарах і вылучэннем адзінага кандыдата на пост прэзідэнта краіны, піша ён так: „...гэта, так характэрная для асоб яўрэйскага паходжання, раз’ятранасць Марка Бароўскага”. Жах. Такія фармулёўкі, значыць, такі спосаб мыслення, а з тым спроба фармавання грамадскай думкі нагадваюць няслаўныя паводзіны даваенных эндэкаў. А гэтае каментатару па ўсялякіх справах павінна быць вядомае хаця б з прычыны ягонай гістарычнай адукацыі. Прымяненне пры фар-

муляванні думкі, асабліва ва ўмовах фактычна пачатай ужо выбарчай кампаніі, аргументаў датычных, уяўнога або не, нацыянальнага паходжання публічных асоб, да таго гісторыкам па адукацыі, мусіць выклікаць агіду.

Згаданы журналіст не ўпершыню дазваляе сабе публічна распаўсюджаць погляды, якія ў большай або меншай ступені ва ўсіх грамадскіх бедрах абвінавачваюць нацыянальныя меншасці. У падобным тоне пісаў ён аб выніках дзяржакантролю ў „Ніве” і рэакцыі беларускіх асяроддзяў ў гэтай справе. У гэтым выпадку таксама паявіўся матыў „раз’ятранасці”, названы аўтарам, між іншым, істэрыкай, якога галоўным адмоўным героем, так як цяпер Марэк Бароўскі, стаў праф. Яўген Мірановіч.

Мой знаёмы пісьменнік і публіцыст, які прачытаў каментарый з выказваннем пра Бароўскага, сказаў каратка:

— Гэта агіднае. Задумоўваюся над справай. Паколькі такое мысленне што

і раз з’яўляецца на старонках згаданай газеты, можа гэта абазначаць, што менавіта такая ў яе палітыка. Не стае ў ёй толькі заклікаў тыпу: „На Коўна!”, „Яўрэяў на Мадагаскар!”

Калі я размаўляў з Маркам Бароўскім, ён так паставіўся да выказвання згаданага журналіста:

— І што тут скажаш? Гэты чалавек сам сабе дае найгоршае сведчанне. Цікава, што на гэтую тэму думае шэф...? (У гэтым месцы называецца прозвішча журналіста; хто хоча, той дадумаецца — М. Х.). Хіба, што ён сам сабе шэф.

Пры нагодзе. Паколькі мне вядома, карані каментатара па ўсялякіх справах самай папулярнай газеты гміннай беластоцкай метраполіі выводзяцца з Мельніка, які да вайны ў пераважнай колькасці насялялі яўрэі і беларусы. Што гэта можа абазначаць, што ў ягоных прэсавых матэрыялах аж столькі раз’ятранасці?

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Узвышша царкоўнай музыкі

А. Руткевіч: Падабаецца нам, што вы тут падтрымліваеце беларускую культуру і традыцыі. Іншыя харысты з Беларусі таксама пацвердзілі, што ведаюць пра беларускую меншасць пражываючую на Гайнаўшчыне...

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Чарговы раз лаўрэатам гайнаўскага фестывалю ў катэгорыі прафесійных хораў (побач украінскага хору) стаў Акадэмічны хор Беларускага радыё і тэлебачання

Узровень выканання царкоўных твораў на Міжнародным фестывалі „Гайнаўскія дні царкоўнай музыкі”, які з 22 па 29 мая праходзіў у Свята-Троіцкім саборы, быў вельмі высокі. Побач прафесійных калектываў, вельмі ўдала выступілі прыхадскія і аматарскія свецкія хоры, сярод якіх большасць складалі замежныя выканаўцы.

— Воля Царквы, каб фестываль адбываўся і разгортваў сваю дзейнасць, — заявіў мітрапаліт Сава і захвочваў да ўдзелу ў мерапрыемстве, пералічваючы козыры царкоўнага спева. Аб духоўным характары фестывалю гаварыў яго дырэктар, мітрафорны протаіерэй Міхаіл Негярэвіч, які ўжо чацвёрты раз кіруе гэтым мерапрыемствам.

Чарговы раз лаўрэатам фестывалю з ліку прафесійных хораў сталі беларускія харысты. Акадэмічны хор Беларускага радыё і тэлебачання, ранейшы пераможца, паказаў велізарнае мастацкае майстэрства, захапляючы гайнаўскую публіку і журы фестывалю. Выпускнік духоўнай семінарыі, прафесар Віктар Роўда, які кіраваў мінскім хорам, умела патрапіў спалучыць мастацкасць прэзентаванага яго харыстамі царкоўнага спева з духоўнасцю. Другое раўнапраўнае першае месца сярод прафесійных хораў заняў Камерны хор Харкаўскай філармоніі, якім кіраваў прафесар Вячаслаў Палкін. Харысты з Украіны паказалі моцны спеў на вельмі добрым мастацкім узроўні. У іх рэпертуары пераважалі канцэртныя творы, якія зацікавілі гайнаўскіх вернікаў і прыезджу публіку.

Сярод прыхадскіх хораў першае месца конкурснае камісія прыдзеляла Кафедральнаму хору з Кастрымы (Расія). Журы побач духоўнасці заўважыла вельмі добрую тэхніку спева. З ліку акадэмічных хораў вельмі ўдала выступілі харысты Камернага акадэмічнага хору „Liscum” з Крагуевац у Сербіі, якія прадставілі складаны рэпертуар. Занялі яны першае месца разам са спевакамі Акадэмічнага хору Вар-

шаўскага ўніверсітэта, што зацікавілі публіку канцэртным спевам. Сярод выканаўцаў катэгорыі „іншыя хоры” першае месца заняў Мужчынскі вакальны калектыў „Kaivos” з Любліна, які займаўся спеваў на царкоўнаславянскай, грэчаскай і грузінскай мовах.

Харысты з усходу і захаду, поўдня і поўначы Еўропы з мелодыямі характэрнымі іх краінам прадставілі багацце і прыгажосць царкоўнага спева. Сярод выступаючых хораў найбольш было калектываў з Беларусі. Вельмі ўдала выступілі харысты з вёскі Руднікі (атрымалі вылучэнне), распаложанай непадалёк ад Белавежскай пушчы. Хаця ў іх хоры было мала асоб, паказалі вельмі моцны, прыгожы царкоўны спеў, які спадабаўся гайнаўчанам. Знаменны распеў прадставілі манахі з Манастыра св. Елізаветы з Мінска (вылучэнне) і зацікавілі сваёй адметнасцю. Больш канцэртна выступілі вучні з Дзіцяча-маладзёжнага хору „Вдохновение” з Оршы (спецыяльнае ўзнагарода). Канцэртна спявалі таксама жанчыны з Калектыву духоўнай музыкі „Праабражэнне” са Шчучына (Беларусь).

— Царкоўныя песні, з якімі мы выступаем, паказваюць мастацкія вартасці нашага спева. Падабаецца нам, што вы тут падтрымліваеце беларускую культуру і традыцыі, — заявіла кіраўнік хору са Шчучына Алена Руткевіч. Іншыя харысты з Беларусі таксама пацвердзілі, што ведаюць пра беларускую меншасць пражываючую на Гайнаўшчыне. Замежныя харысты з іншых краін часта толькі на месцы даведваліся пра прыпушчанскіх жыхароў — беларусаў.

— У час конкурснага выступлення не забываем пра духоўнасць. Выступленне на фестывалі мабілізуе нас да вялікай працы. Царкоўны спеў з’яўляецца адным са спосабаў, каб прыблізіцца да Бога, — кажа Юстына Бэбка з хору Свята-Троіцкага сабора, які штогод выступае як гаспадар.

Аляксей Мароз

Прысмак экзотыкі запрэзентаваў жаночы калектыў „На’ама” з Ізраіля ды грузінскі калектыў з Тбілісі. Апошнія захапілі сцішаным стылем грузінскіх царкоўных напеваў ды нацыянальнымі касцюмамі...

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Леанард Анджэй Мруз (бас), Рамуальд Твардоўскі, 60-годдзе творчасці якога адзначалася аўтарскім канцэртам у час Фестывалю, ды Міраслаў Яцэк Блашчык

— Вось, так спявае моладасць! — пракаментываў незвычайна цудоўнае выступленне лаўрэатаў, хору „Крэда” з Кіева, Мікалай Бушко, заснавальнік і арганізатар Міжнароднага фестывалю царкоўнай музыкі.

Сапраўды, у час XXIV выпуску фестывалю тон задавалі маладыя. І тут ідзе не толькі пра сярэдні ўзрост спевакоў, а хутчэй пра духоўны росквіт і самы высокі прафесіяналізм. З ліку 24 выканаўцаў больш за палову складалі маладыя з Польшчы, Літвы, Латвіі, Украіны, Малдавіі, Расіі, Балгарыі, Беларусі. Згаданы хор „Крэда” быў заснаваны ў 2002 годзе і ўжо на сваім рахунку мае шмат замежных узнагарод. У хоры, якім кіруе Багдан Пліш, спяваюць выкладчыкі і студэнты Нацыянальнай Музычнай акадэміі Украіны імя П. Чайкоўскага. Прафесіяналізм спалучаюць яны з глыбокай духоўнасцю, талентам, сілай. Тое ж самае можна сказаць пра маладзёжскіх, рускіх, латышскіх ды балгарскіх харыстаў. Здзіўляе таксама вялікая колькасць выканаўцаў з Польшчы. Запрэзентаваліся таксама два беластоцкія хоры — Хор працаўнікоў Беларускага політэхнічнага інстытута „Паліфанія” (пад кірункам Андрэя Такаюка) з класным сола беларускай спявачкі Алы Каменскай ды Акадэмічны хор Універсітэта пад кірункам Эдварда Кулікоўскага. Прысмак экзотыкі (разам з прафесіяналізмам) запрэзентаваў жаночы калектыў „На’ама” з Ізраіля ды грузінскі калектыў з Тбілісі. Апошнія захапілі сцішаным стылем грузінскіх царкоўных напеваў ды нацыянальнымі касцюмамі.

У час прэзентацыі амаль кожны выканаўца запрэзентаваў твор Рамуальда Твардоўскага. У такі спосаб арганізатары адзначылі 75-годдзе з дня нараджэння і 60-годдзе творчасці польскага кампазітара і педагога, звязанага ад пачатку з фестывалем. За гады існавання фестывалю Твардоўскі напісаў 11 кампазіцый. Зараз ён адзіны ў Польшчы кампазітар, які піша праваслаўную музыку. Дадаткова ў суботу арганізатары разам

з Беластоцкай філармоніяй наладзілі канцэрт на тры фрэскі і „Малую праваслаўную літургію” юбіляра. Сімфанічным аркестрам Беларускай філармоніі пакіраваў катавіцкі дырыжор Яцэк Блашчык.

Фестываль, які праходзіў з 24 па 29 мая ў Беластоку, пачаўся правыкананнем (у Польшчы) „Літургіі паводле Яна Залатавуста” оп. 41 Пятра Чайкоўскага. Літургію выканаў літоўскі хор „Брэвіс” і альштынскі хор „Bel Canto”. Павёў іх выпускнік Бельскага белліцэя, доктар Янка Палавянюк.

Журы пад кірункам Рамуальда Твардоўскага вызначыла лаўрэатаў ды адзначыла вельмі высокі мастацкі ды арганізацыйны ўзровень мерапрыемства.

Вось пераможцы — у трох катэгорыях:

Прыхадскія хоры:

I месца: Хор царквы св. Петкі з Плоўдзіва (Балгарыя),

II месца (ex aequo): Хор сабора св. Панцеляімона з Тбілісі (Грузія) і Хор манастыра св. мучанніка Тодара Тырона з Кішыніева (Малдавія),

III месца: Грэка-каталіцкі Хор пад патранатам бласлаўленага біскупа Пятра Паўла Гайдзеі з Вранава над Топлай (Славакія).

Аматарскія хоры:

I месца (ex aequo): Хор „Відроджэння” з Крывога Рогу (Украіна) і Акадэмічны дзяржаўны хор Універсітэта ў Омску (Расія),

II месца (ex aequo): Жаночы хор „На’ама” з Гіват-Ада (Ізраіль) і Акадэмічны хор Універсітэта ў Беластоку,

III месца (ex aequo): Камерны хор імя Зофіі Куроўскай са Слупска і Маладзёжны камерны хор „Assolada” з Рыгі (Латвія).

Прафесіянальныя хоры:

I месца: Камерны хор „Крэда” з Кіева (Украіна),

II месца: Камерны хор Нацыянальнай філармоніі Рэспублікі Малдавіі з Кішыніева,

III месца (ex aequo): Камерны хор Іван Спасаў з Плоўдзіва (Балгарыя) і Уральскі камерны хор з Пермі (Расія).

Ганна КАНДРАЦЮК

Роварам у пушчу

З надыходам лета ў Белавежскай пушчы з'яўляецца шмат турыстаў і аматараў цішыні, шукаючых кантакту з дзікай, лясной прыродай. Спецыяльна для іх пракладзены ў Гайнаўскім павеце веламаршруты, якія разам складаюць каля 300 кіламетраў.

Бягуць яны то лясной глушшы, то выходзяць на лугі, палі і вёскі, а таксама гмінныя цэнтры, як: Белавежа, Нараўка, Дубічы-Царкоўныя, Кляшчэлі, Чаромха і даходзяць да павятовай Гайнаўкі.

Важнейшыя велатрасы: Белавежа — Дубічы-Царкоўныя — 41 км; Гайнаўка — Тапіла — Гайнаўка — 42 км; Белавежа — Нараўка — Трасцянка — 55 км; Нараўка — Масева — Нараўка — 36 км; Гайнаўка — Чаромха — Пяскі — 85 км; Нараўка — Косы Мост — 9 км.

У лясніцтве Косы Мост зараз ладзяць старую разбураную вузкакалейку, на якой ужо стаіць турыстычны вагонік. За невялікую аплату будзе ён вазіць турыстаў па пушчы.

Мікалай ВАРАНЕЦКІ

Эх, дарогі

У Міхалоўскай гміне ўрэшце будзе акуратная дарога з Міхалова ў Падазяраны. Будзе на ёй пакладзены асфальт і гэта вельмі добра. Аднак дрэннае тое, што па ёй не паедзе ў Падазяраны аўтобус, які адпраўляўся з Беластока а гадзіне 16.10, бо яго адмянілі.

Быў я ў Беластоку ў лекара-спецыяліста. Доктар пратрымаў мяне да 15 гадзіны і не было на чым вярнуцца дамоў. Даехаў я толькі да Міхалова, а далей мне, 80-гадоваму пенсіянеру, давялося ісці пяхом 8 кіламетраў. Ці беластоцкі ПКС не можа, ці не хоча аўтобуса, які з Беластока выязджае ў Міхалова ў 16.10, прадоўжыць маршрут у Падазяраны? А можа воіт мог бы ў аддаленыя вёскі пасылаць школьныя аўтобусы, якія адвечоркам стаяць бяздзейна. Па-мойму, можна ўсё зрабіць, але нікому не хочацца заняцца справай.

Дзядзька ЗАХАР

Сябе не любім

Найбольшае шчасце, калі ў сям'і згода, бо тады чалавек у змозе пераадолець найгоршыя перашкоды і дасягнуць сваю мэту. Гэтак і з кожным народам. Мы — беларусы Беласточчыны — павінны трымацца гэтага прынцыпу. Цешыцца дасягненнямі, сваімі пісьменнікамі, паэтамі, вучонымі, Хрыстовай верай і яе адменнымі носьбітамі. Ды смуткавацца, калі кагось спасцігне нядоля ці злая гадзіна і памагаць тады ў бядзе.

У вёсцы І., што ў Дубіцкай гміне, адну маладзіцу спасцігла гора: нечакана раніцай памёр ейны муж. Горшай бяды не можа быць, але суседзі і знаёмыя гэтай жанчыны не дазволілі ёй упасці духам. Дапамагалі сардэчна, як маглі, і пахаваць мужа, і наладзіць памінальны стол, і заапекаваліся ўдавой і ейнай сям'ёю. (мп)

„Там по маёвуй росі”

Размова з Дарафеем ФІЁНІКАМ, старшынёй Аб'яднання „Музей малой айчыны ў Студзіводах”, радным горада Бельск-Падляшскі ад Беларускага камітэта, які ўваходзіць у склад Бельскай кааліцыі.

— *Музей малой айчыны ў Студзіводах нефармальна дзейнічае ўжо 15 гадоў. Адкуль узятая ідэя яго стварэння?*

— Спачатку было зацікаўленне гісторыяй свайго роду. Уздзеянне на стварэнне музея мелі расказы дзедка, бабулі і маіх дзядзькоў. Дом Кандрацюкоў, у якім жыла мая бабуля, стаў зародышам нашага музея. У другой палове васьмідзесятых гадоў у гэтым доме знаходзілася пачатковае месца сустрэч моладзі, што выступала ў тэатры паэзіі „Парнас”, якім кіраваў Ян Мордань. Тут, у Студзіводах, пачыналіся рэйды беларускіх вучняў. Пасля ў працы музея памагалі людзі з Брацтва праваслаўнай моладзі. У 2000 годзе мы сталі фармальна дзейнічаць як Аб'яднанне „Музей малой айчыны ў Студзіводах”.

— *Ці зараз ёсць падтрымка музееў з боку беларускіх арганізацый або мясцовага насельніцтва?*

— Найлепшая падтрымка — зацікаўленне нашай дзейнасцю. Калі людзі прыязджаюць да нас, тэлефануюць і просяць дапамогі, калі ёсць зацікаўленне нашай работай, то ёсць ахвота працаваць. Вялікае значэнне ў будове музея мелі Беларускі саюз і ягоны старшыня Яўген Вапа. Ён мае здольнасці заўважаць ідэі, якія могуць даць плён і стараецца падтрымліваць іх. Выступалі мы супольна з Яўгенам Вапам за дапамогу нашаму музею. Беларускі саюз падтрымліваў ідэю этнаграфічных летнікаў, плёнам якіх было выданне „Падляшскага спеўніка” і іншыя нашы праекты. Важнай падтрымкай для нашай дзейнасці былі малыя гранты Цэнтра грамадзянскай адукацыі Польшча-Беларусь.

— *У музеі рэалізаваных было шмат праектаў. Якія з іх ліку выклікалі ў мясцовага насельніцтва самае вялікае зацікаўленне?*

— Стараемся, каб кожная выстаўка, якую адкрываем, а было іх

ужо каля дзесяці, выклікала зацікаўленне і была блізкай мясцоваму жыхару.

— *Раней Вы гаварылі, што толькі ў сярэдняй школе сталі свядомым беларусам. Якая была дарога да беларускасці?*

— У школе я ніколі не вучыўся беларускай літаратурнай мове. На маю беларускасць паўплывала многа фактараў, а перш за ўсё вялікая пашана да продкаў у маёй сям'і і расказы дзедка і бабулі пра наш род. „Парнас” быў для мяне вялікай школай беларускай літаратуры і дзякуючы яму я прачытаў усё, што было самым лепшым у беларускай літаратуры. Важнае было значэнне „Нівы” ў фарміраванні маёй нацыянальнай свядомасці. Пры канцы васьмідзесятых гадоў я пачаў пісаць у „Ніву”. Пакойны рэдактар Мікола Гайдук рэдагаваў мае краязнаўчыя тэксты і быў маім першым настаўнікам краязнаўства. Маім настаўнікам гісторыі стаў айцец Рыгор Сасна, які з'яўляецца ім і па сённяшні дзень.

— *3 чэрвеня распачнецца ў Вашым музеі II Фэстываль веснавога фальклору „Там по маёвуй росі”. Што пакажаце публіцы ў гэтым годзе?*

— Перш за ўсё будзе прэзентавацца наш падляшскі фальклор у выкананні мясцовых калектываў з Бельшчыны і Гайнаўшчыны. Хочам паказаць таксама нашых замежных гасцей, мінулагадніх выканаўцаў. У рамках фестывалю ў Ратушы будзе адкрыта выстаўка „Народная вопратка беларусаў Падляшша”. Хочам паказаць на ёй экспанаты з музеяў Падляшскага ваяводства. Маём надзею, што даедуць да нас экспанаты з усходняга Падляшша — з-пад горада Жабінкі. Прадбачваем таксама наладзіць семінар для настаўнікаў „Як вучыць традыцыйнаму фальклору?”

— *У Бельску жыве многа беларусаў. Якія беларускія культурныя мерапрыемствы фінансаваліся гарадскім бюджэтам?*

— У бюджэце горада адводзяцца сродкі на пастаянныя беларускія мерапрыемствы — „Спасаўскія запусты”

і „Бардаўскую восень”. Дафінансаванне атрымліваюць на сваю дзейнасць бельскія беларускія калектывы — „Васілёчкі”, „Маланка”. Ёсць дафінансаванне для Комплексу школ з дадатковым навучаннем беларускай мовы. У мінулым годзе сумай 50 тысяч злотых быў дафінансаваны рамонт самага старога помніка ў Бельску — Прачысценскай царквы.

— *Вы нічога не сказалі пра дафінансаванне дзейнасці Музея малой айчыны. Ці на гэта не выдзяляліся грошы з гарадскога бюджэту?*

— Апошнім часам мы не выступалі за дафінансаванне. У мяне яшчэ з 2003 года засталіся адмоўныя дасведчанні наконт супрацоўніцтва з гарадскімі выканаўчымі ўладамі.

— *Што здарылася ў 2003 годзе?*

— У 2003 годзе горад адзначыў 750-годдзе паяўлення першай пісьмовай інфармацыі аб Бельску. Былі тады ў горадзе вялікія мерапрыемствы. Музей наш разам з Беларускай гістарычным таварыствам і музеям з бельскай ратушы звярталіся да гарадскіх улад за дапамогай на розныя мерапрыемствы. Аднак не атрымалі мы ніякага адказу і зразумення з боку выканаўчых улад горада. Амаль усё, што мы тады запланавалі, зрабілі з вонкавых сродкаў.

— *Разам з вучнямі Вы ад 8 гадоў рэдагуеце „Бельскі гостінец”, дзе частка артыкулаў друкуецца на мясцовай гаворцы. Як успрымаюць гэтую ідэю жыхары Бельска?*

— „Бельскі гостінец” часткова выдаецца па-падляшску. Нашу мову я не называю гаворкай, бо яна з'яўляецца самастойнай мовай беларусаў Беласточчыны. У „Бельскім гостінці” побач польскамоўных артыкулаў друкуюцца матэрыялы на беларускай і рускай мовах. Зацікаўленне нашым часопісам пастаяннае і разыходзіцца ў сярэднім па 400 экзэмпляраў кожнага нумара. Як на выданне, дзе ўсё робіцца грамадскім пачынам, гэта вялікі поспех.

— *Раней на форум Гарадской рады Бельска-Падляшскага Вы змагаліся за захаванне ў горадзе старой архітэктуры. Якія рэзультаты гэтых намаганняў?*

— Удалося захаваць старую камяніцу, што знаходзіцца па вуліцы Казіміжэўскай, але не ўдалося мне адмяніць згоды на разбурэнне яе. Учэстак з камяніцай выстаўлены на продаж і новы ўласнік будзе мог яе разбурыць. Аднак дзякуючы гэтай справе ўдалося мне звярнуць увагу на ахову старой бельскай забудовы. Уратуйма прынамсі тыя дамы, якімі распараджаецца горад. Можна таксама весці працу з прыватнымі ўласнікамі, каб занесці іх дамы ў лік гарадскіх помнікаў.

— *Апрача працы ў Музеі абрабляеце Вы зямлю. Якая ў Вас гаспадарка?*

— Я — сельскагаспадарчы тэхнік па першай здабытай прафесіі, а пасля закончыў Духоўную семінарыю ў Яблачыне. Гаспадарка ў мяне невялічкая — пяць гектараў зямлі. Вырошчваю крыху збожжа, трускалак, малін. Ёсць крыху свінак, курак, гадаваць якіх памагаюць мне бацькі. Зараз думаю перайсці на экалагічную прадукцыю.

— *Дзякую за размову.*

Гутарыў Аляксей МАРОЗ

Помнік першадрукарам

27 мая пры царкве ў Заблудаве быў урачыста асвечаны помнік у гонар першадрукароў на нашай зямлі, якія дзейнічалі ў мястэчку ў XVI стагоддзі. Памятная табліца двухмоўная: польская і царкоўнаславянская. Манумент пастаўлены хадайніцтвам друкарні „Orthdruk” і рэдакцыі часопіса „Przegląd Prawosławny”.

Слоў крыху пра сутнасць, дзеля якой помнік узведзены. Друкарню ў заблудаўскім манастыры ў 1568 годзе заснаваў уласнік мястэчка, Рыгор Аляксандравіч Хадкевіч, гетман вялікі літоўскі. Друкарскай справай заняліся Іван Фёдараў і Пётр Мсціславец.

Іван Фёдараў (Масквіцін) нарадзіўся каля 1510 года. Мяркуецца, што ён паходзіў з беларускага роду Рагозаў, а адукацыю атрымаў у 1532 годзе ў Кракаўскім універсітэце. Магчыма, што там ён пазнаёміўся са спадчынай тамашняга першадрукара Швайпольта Фіёля, які ў 1480-х гадах надрукаваў першыя ў свеце кнігі на царкоўнаславянскай мове. У 1550-х гадах Іван Фёдараў працуе ў Маскве ў г.зв. ананімнай друкарні.

Пётр Мсціславец нарадзіўся ў горадзе Мсціславе на Магілёўшчыне, вучыўся ў праваслаўных манастырах, дзе, мабыць, пазнаёміўся з друкарскай спадчынай Францішка Скарыны і кнігамі згаданага раней Ш. Фіёля. Дзелавыя справы прывялі Мсціслаўца ў Маскву.

У Маскве „Іван Грозны і митрополит Макарий начаша изыскавати мастерства печатных книг кто бы смыслен и розумен к такому делу обрелся: и обретеса некто смыслен к такому орудью... диекон был званием Иоанн Федоров сын да другой клевет его Петр Тимофеев сын Мстиславец искусни бяху к такому хитрому делу”.

З 19 красавіка 1563 года да 1 сакавіка 1564 года надрукавалі яны

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРЬЦКАГА

кнігу Апостал на царкоўнаславянскай мове ў рускай рэдакцыі. У 1565 годзе выдалі яны кнігу Часоўнік для навучання ў духу хрысціянскай маралі. Аднак маскоўскія колы кансерватыўнага духавенства і свецкай знаці выступілі супраць друкароў і яны вымушаны былі кінуць Маскву.

У 1566 годзе запрасіў іх да сябе Рыгор Хадкевіч, прапануючы ім выдаць Евангелле вучыцельскае на простае беларускае мове: „Помыслил же был есми и се, иже бы сию книгу выразумения ради простых людей преложити на простую мову и имел есми о том попечение великое”. Але гнеў з боку прыхільнікаў артадаксальнага праваслаўя прымуціў друкароў трымацца царкоўнаславянскага канону.

У 1568-69 гг. названыя першадрукары выдалі ў Заблудаве Евангелле вучыцельнае, якое ўяўляла сабой зборнік гутарак і павучанняў з тлумачэннем евангельскіх тэкстаў.

У кнігу было ўключана і „Слова на Ушэсце” Кірылы Тураўскага — першы друкаваны помнік старажытнай усходнеславянскай літаратуры.

Дзейнасць заблудаўскіх друкароў набыла шырокую вядомасць не толькі ў Вялікім княстве. Імі сталі цікавіцца і прапанаваць працу ў большых культурных цэнтрах. Пасля Люблінскай уніі 1569 года ўзмоцнілася непрыхільнае стаўленне каталіцкага духавенства і гнеў шляхты на падтрымку Рыгорам Хадкевічам „маскоўскіх” друкароў і славянскага кнігадрукавання. Вялікі гетман літоўскі спыніў мецэнат друкарскай справы.

Пётр Мсціславец выехаў у Вільню на запрашэнне тамашніх купцоў Мамонічаў, дзе працягваў сваю працу, выдаючы Псалтыр, Евангелле і Часоўнік. Іван Фёдараў сам, яшчэ ў Заблудаве, выдаў Псалтыр з Часаслоўцам у 1569-70 гг., а тры гады пазней пераехаў у Львоў, дзе ў заснаванай ім друкарні выдаў у 1574 годзе першую ўкраінскую друкаваную кнігу Апостал ды Азбуку; працаваў ён і ў Астроле. Іван Фёдараў памёр у Львове, а на ягонай намагільнай пліце быў выбіты надпіс „Друкар кніг дагэтуль нябачаных”.

Новы помнік у суправаджэнні епіскапа Беластоцка-Гданьскага Іакава асвяціў епіскап Рашка-Прызрэнскі Артэмій ва ўшанаванне даўніх сувязей нашай зямлі з паўднёвай Славяншчынай, калі тамашнімі рукапісамі карысталіся ў сваёй працы і нашы асветнікі. Урачыстасць завяршылі вучаніцы Бельскага Белліцэя Кася Козак, Марта Мартынюк, Юстына Вышкоўская і Бася Жэрунь мастацкім чатырохгалоссем пра заблудаўскіх першадрукароў.

Аляксандр Вярціцкі

Турызм у Бельскай гміне

Бельская гміна, найбольшая ў павеце, займае плошчу звыш 43 тысяч гектараў. У 52 салэцтвах на яе тэрыторыі пражывае звыш 8 тысяч чалавек. Галоўнай крыніцай гмінных прыходаў з’яўляецца сельская гаспадарка (8 208 гаспадарак) і прыватныя суб’екты гаспадарання (114).

Козырам гміны з’яўляюцца карысныя камунікацыі з Беластокам, Сямятычамі і Гайнаўкай. Апрача культурных каштоўнасцей важнымі напрамкамі турызму павінны быць аграрызм ды байдарачныя і веласіпедычныя праходы.

Гісторыя Бельскай гміны шчыльна звязана з яе гарадскім цэнтрам, аднак першыя сляды пасяленняў на яе тэрыторыі раскрыты ў Гацьках. Пасяленчы комплекс у Гацьках узнік у выніку мірнага пранікнення розных плыняў з розных напрамкаў.

Да ліку найважнейшых помнікаў у гміне адносяцца культурныя аб’екты, з ліку якіх 11 занесены ў цэнтральны рэгістр. Гэта, м.інш., драўляныя царквы і капліцы XVIII і XIX стагоддзяў у Ягушове, Пасынках,

Райску, Падбеллі, Плэсках, Парцаве і Стрыках ды мураваны касцёл пачатку XX ст. у Лубіне-Касцельным.

Да культурных і турыстычных каштоўнасцей Бельскай гміны трэба таксама залічыць запаведныя прасторавыя планіроўкі паселішч з іх драўлянай забудовай; найцікавейшыя з іх у Кнарыдах, Локніцы, Парцаве, Плэсках, Плюцічах і Варонях, а таксама гарадзішча ў Гацьках і дзве паўстанчыя магілы 1863 года ў Лясніцтве Грабавец. Каля Кнарыд ёсць цудоўная крыніца з каплічкай і крыжамі; урачыстае набажэнства адпраўляецца там у дзесятую пятніцу пасля Вялікадня. У Райску ёсць мемарыяльны комплекс. На жаль, у так вялікай гміне дзейнічае толькі адзін фальклорны калектыў, у Дубяжыне.

Праз Бельскую гміну пралягае толькі адзін пеша-веласіпедны турыстычны маршрут — „Шлях праваслаўных храмаў” — на адрэзку Плэскі — Кнаразы — Храбалы — Гацькі — Грыневічы-Малыя — Грыневічы-Вялікія — Бельск-Падляшскі — Орля ды дзве прыродна-лясныя сцэжкі: „Сушок”

(3 км) у лясным комплексе каля Пілік і „Лясны гадавальнік Грабавец”.

Начлежная база і гаспадарства канцэнтруюцца выключна ў Плэсках, дзе заезны дом і тры адпачынаковыя асяродкі прапануюць разам каля двухсот месц. Мяркуецца, што турыстычныя каштоўнасці гміны выкарыстоўваюцца недастаткова.

Найбольшай ландшафтнай славетасцю з’яўляецца маляўнічая даліна верхняй Нарвы на поўначы Бельскай гміны. Узбагачаюць краязід і прытокі Нарвы — Арлянка і Локніца. Даліна верхняй Нарвы з’яўляецца ахоўваным ландшафтным абшарам з натуральнай далінай завілістай ракі са шматлікімі відамі рыб. Паабпал распаўсюджваюцца балотна-вадзяных птушак ды бабры і андатры. Гэта несумненна адзін з найпрыгажэйшых закуткаў паўночна-ўсходняга Падляшша, аднак няма звязаных з ім турыстычных прапаноў; вялікай цікавінкай мог бы быць байдарачны маршрут, ахопліваючы і суседнія гміны. На тэрыторыі Бельскай гміны зафіксаваны трынаццаць помнікаў прыроды і цікавы нізавы тарфянік між Зубавам, Кнаразамі і Плэскамі.

Міхал Мінцэвіч

Мае роздумы

Чалавецтва страціла выдатнага і разумнага чалавека, папу рымскага Яна Паўла II. Быў ён аўтарытэтам і гонарам не толькі Польшчы, але і ўсіх краін, дзе мір, спакой і справядлівасць стаяць на першым месцы. Пасля ягонай смерці свет ахапіў нябачны да гэтых пор сум і жалоба; па ім слёзы пралівалі выдатныя людзі. І няхай зямліца будзе пухам гэтаму чалавеку. Польскі народ свята верыў гэтаму генію нашага часу, і калі б так людзі паверылі ў Ісуса Хрыста, не было б турмаў, папраж, разбож, войнаў. З жалем прыгадваю, як некалькі гадоў таму пакойны папа рашуча заявіў, што вайна ў Іраку непатрэбная і хацеў прадухіліць яе. І тыя правядыры, што прыехалі смуткаваць на яго пахаванне, раней не паслухалі ягоных разумных парад, але каварна распачалі тую вайну, дзе Амерыка апаганіла сябе, уцягваючы ў гэта і Польшчу. Палякі найбольш верылі папу рымскаму, дык чаму ж тады не паверылі ягоным заклікам за прадухіленне вайны? Чаму ў Польшчы найменш дэманстравалі супраць яе, як гэта рабілі ў іншых краінах не толькі католікі, але нават камуністы і анархісты. Трэба шанаваць Караля Вайтылу, бо ён быў чыстага сэрца і адкрытай душы, які гэтакаса адносіўся да неадкаванага, як і да вучонага. Такага хіба ўжо не будзе на рымскім троне. Ян Павел II не толькі сеяў зерні добрага слова Богага, але словы тыя праводзіў у практыку і не пералічыць, колькі зрабіў ён людзям добра. Таму трэба нам ганарыцца такім чалавекам.

Мікалай Панфілюк

Калі было лети?

Давялося мне гутарыць з многімі жыхарамі Нарваўскай гміны і ўсім ставіў я адно пытанне: „Калі было лепш жыць — пры камуне ці цяпер за дэмакратыяй пры рыначнай эканоміцы?”. Амаль усе мае суразмоўцы, бо аж 82% адказалі, што пры камуне было лепш жыць. Маімі суразмоўцамі пераважна былі земляробы, якія падкрэслівалі, што пры камуне, хаця было менш тавараў у крамах, а сельскагаспадарчыя прылады былі на г.зв. прыдзел пры Управе гміны, то сяляне не мусілі ехаць на базар са збытам прадуктаў. Усё, ад збожжа, бульбы, ільнянога валакна па свініну і ялавічыну — маглі прадаць у сваім або суседнім ГСе і адразу атрымлівалі грошы. А калі хто напісаў прашэнне ў гміну, дык атрымаў трактар ці некаторыя сельскагаспадарчыя прылады.

Цяпер, калі гаспадар мае замнога збожжа ці бульбы, дык сам вымушаны сабе шукаць купца. А прадасі парсюка ці ялавічыну, дык грошы за іх атрымаеш праз... месяц. А колькі ёсць розных ашуканцаў, што і грошай не атрымаеш, і няма каго судзіць, бо... суполка ўпала. А колькі ж нашых сялян не атрымала грошай за пастаўленае ў малачарню малако па прычыне яе ўпадку? Пастаўшчыкі, на жаль, ёсць на апошнім месцы ў чарзе за сваімі грашыма.

Мікалай Лук’янюк

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

для дзяцей і моладзі

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Тэатральная група з Чыжоў перад выступам

Вершы Віктара Шведа

Зубны лекар

На вуліцы мужчына
Азваўся да дзяўчыны:

— Калі смяешся, дарагая,
Прыходзіць думка мне такая,

Што неўзабаве, менавіта,
Ты прыйдзеш да мяне з візітам.

— У пана падрыўныя здэкі!
— Я, доня, толькі зубны лекар.

Раз'ехаў роварам

мікробы

Матуля сварыць сына Ягорку:
— Ваду п'еш з лужы на падворку?
— Розных мільёны ў ёй мікробаў,
Што выклікаюць шмат хваробаў.

— Я, мама, аб мікробах ведаў,
Няма ўжо іх аднак і следу.
Асноўная мая пацеха —
Іх роварам не раз раз'ехаў.

Памарыць — добрая справа

Выступаюць вучні беластоцкай „чацвёркі”

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

З нагоды Дня дзіцяці вучні з Нараўкі жадаюць усім сябрам, якія вывучаюць беларускую мову, усяго добрага — многа сяброў, шасцёрак і радасці з кожнага дня.

На ўроку мы задумваліся, як кожны з нас хацеў бы правесці гэты найлепшы дзень у годзе.

Гося ПУЧЫНСКАЯ і Марцін КАНДРАЦЮК — Мы хацелі б усім класам паехаць на веласіпедную экскурсію. Потым мы расклалі б вогнішча, спяклі б каўбаскі і доўга, доўга размаўлялі б. Ніхто нікуды не спяшаўся б. Можна яшчэ наладзіць нейкія гульні і застацца начаваць у палатках. Ніхто ноччу не спаў бы, а ўсе разказвалі б штосьці цікавае.

Юрка ДРАЎНОЎСКИ — У гэты дзень павінна прыехаць многа вакальных і танцавальных калектываў. Яны спявалі б і танцавалі б, а мы з прыемнас-

цю іх слухалі б. Можна было б паездзіць на конях, бо я вельмі люблю коней.

Уля СКЕПКА — Дзень дзіцяці, створаны ў маіх марах, гэты дзень калі можна было б паехаць у Діснейлэнд. Нягледзячы на тое, што мы ўжо амаль дарослая моладзь, я хацела б гуляць там як малое дзіця і пабачыць усе атракцыёны.

Войтэк ВАРАНЕЦКІ — Гэты дзень трэба правесці на свежым паветры. Кожны можа тады рабіць тое што захоча. Найлепш, каб было многа атракцыёнаў: веласіпедныя гонкі па вызначаных велатрасах у лесе, выступленні танцавальных калектываў, спартыўныя спаборніцтвы.

Томэк ТРОЦ і Януш ХАРКЕВІЧ — У гэты святочны дзень можна было б паскакаць на парашуце, пакатацца на лодках па вадасховішчы або на гакардах на стадыёне.

Святлана ДРОЗД — У гэты дзень можна паглядзець цікавы фільм або правесці на цэлы дзень на басейне.

Павел ПУЧЫНСКИ — Добра было б паскакаць на банджы і палётаць у аэрадынамічнай трубе.

Марта СУХАДОЛА — Маглі б да нас прыехаць найлепшыя

спартсмены, тады я назбірала б многа аўтографаў і зрабіла б здымкі.

Роберт РАМАНЧУК — Я з ахвотай паехаў бы ў кругасветнае падарожжа.

Што галава, то і розум. І як тут усім дагадзіць? Але памарыць добрая справа.

Вучні з Нараўкі

Польска-беларуская крыжаванка № 23

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Poeta	Góra	Oltarz		Świat	Smyczek	Wojownik	Stulecie	
		Jard					Turniej	
Przegląd				Jar				
Teatr				Scena				
			Smak					
Tradycja								
Media								
	Ar			Ekran				
	Gra		Syn					
				Aktor				

Адказ на крыжаванку № 19: Палёт, вежа, голы, слова, лек, вір, ён, вярблюд, ом, пята, атол, сола, ара, сказ, скарб, аса, каханне, ад. Нос, пол, мост, алей, як, лыка, парк, вярба, свята, ліра, горб, сон, лак, валюта, доза, ліса, акно, сад.

Узнагароды, аўтаручкі-карэктары, выйгралі: Уршуля Пташынская, Іаанна Трусевіч, Магда Каліноўская з Нараўкі, Ева Багроўская з Дубіч-Царкоўных.

Дзеці гавораць пра сяброўства

Сёлетні „Тэатральны агляд для пачатковых школ і гімназій” быў іншы як заўсёды. На сцэне Гайнаўскага дома культуры выступіла 9 калектываў — з Беластока, Чыжоў, Рыбалаў і Гайнаўкі. Выканаўцы запрэзентавалі разнавідныя сцэнічныя формы, пачынаючы ад класічнага тэатра па тэкставы мантаж на аснове слоў сучасных беларускіх рок-гуртоў.

Усе выканаўцы (апрача Гайнаўкі) вядомыя ў школьнай грамадскасці, некаторыя — як Рыбалы, маюць шматгадовую традыцыю і процьму поспехаў. Цяжка таксама ўявіць культурнае жыццё ўсёй Рыбалаўскай парафіі без гэтага дзіцячага тэатра, які, у першую чаргу, выступае для сваіх аднавяскоўцаў, сяброў, сваякоў. Таксама і змест рыбалаўскіх спектакляў блізкі жыццю. Вось у першай пастаноўцы „Як бедны шавец раздабыў грошы”, якая ўзнікла на аснове агульнавядомых народных казак, паказаны такія з’явы як беспрацоўе ды безнадзея. Аднак ёсць і цудоўныя моманты. Пастаноўка завяршаецца казачным гепі-эндам. Бедны шавец перахітрыць хмару чарцей ды стане багатым, а яго сям’я шчаслівай і сытай. Пospех галоўнага героя выплывае з яго кемлівасці і добрага сэрца!

Школьны тэатр з Чыжоў, які працуе другі год і завуць яго „Усяго патроху”, паказаў дыдактычную п’есу Валянціны Аўсеевай „Як хлопчык шукаў сабе сяброў”. Стрыжнем п’есы з’яўляецца лозунг-заклік „Няверны сябра — горш за ядавітага ворага!” Наколькі справа сяброўства — прынцыповая сярод паклоннікаў літаратуры тыпу „Гары Потэр”, настолькі яна занябная сярод усялякіх фанатаў камп’ютэрных гульняў. Добра, што аб сяброўстве гавораць самі дзеці — яны найбольш пераканаюць сваіх аднагодкаў і паклоннікаў. Пра чыжоўскі тэатр можна сказаць адно — ён вырастае са шчырага захаплення. Пакуль ён толькі выпявае, хоць ужо другі раз заваяваў першае месца.

Пра Беласток можна пісаць многа — тут самыя поспехі — таму чытачу будзе нудотна! Аднак і пра іх скажам некалькі слоў. Вось наймалодшыя выканаўцы — дзеці з Самаўрадавага польска-беларускага прадшколя н-р 14 настолькі бліскуча запрэзентавалі пастаноўку Ніны Галіноўскай „Як лютасць стала літасцю!”, што другі год запар сталі лаўрэатамі Гранпры. Тут іграла ўсё — акцёрства, харэаграфія, сцэнічнае афармленне, падборка рэпертуару...

Падобнае захапленне выклікала пастаноўка „Дом”, якую паказалі беластоцкія гімназісты. Слоўны мантаж утканы з тэкстаў беларускіх рок-гуртоў такіх як: „Н.Р.М.”, „Новае Неба”, „Дэвейшэн”. Гурток малады — існуе ўсяго няпоўны

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Тэатральная група Прадшколя ў Гайнаўцы

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Пастаноўка „Дом” у выкананні старэйшай тэатральнай групы з Беластока

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Выступаюць Рыбалы

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Малодшая тэатральная група з Беластока

год, але ўжо за імі цягнецца легенда. Яны выступалі ў час святкавання Дня волі — 25 Сакавіка, ды на юбілей паэта Віктара Шведа, якому спецыяльна падрыхтавалі мантаж паводле ягоных вершаў для дзяцей „Смех — не грэх”!

Са свежым ды займальным рэпертуарам паказаліся дзве — малодшая ды старэйшая тэатральныя групы з беластоцкай „чацвёркі”. Першая паказала казку „Пампіллэ”, старэйшая група п’есу Людмілы Рублеўскай „Янук, рыцар Мятлушкі”. І адна, і другая пастаноўкі гаварылі пра добрасумленнасць, адвагу і сяброўства. Прытым, тут сапраўды можна было палюбавацца іграй акцёраў!

Гайнаўка, хоць і выступіла на прыстойным узроўні, як адзіная не вылучалася арыгінальнасцю. Але няма чаму здзіўляцца, гімназісты на хаду вывучылі п’есу, каб выступіць разам з іншымі. Як паказаў вопыт — тэатр, які дзейнічае толькі з нагоды аглядаў — бесперспектыўны.

Гэта халодны душ для ўсіх акцёраў, якія хутка ды лёгка прагнуць заваёваць адно прызы!

На канец назавем лаўрэатаў. Журы ў саставе: Альжбета Фіёнік (старшыня), Яніна Плютовіч і Валянціна Дмітрук (члены) вылучылі пераможцаў:

Вылучэнне — Тэатральная група з Гімназіі н-р 7 у Беластоку за пастаноўку „Смех — не грэх!”.

II месца — ПШ н-р 4 з Беластока за спектакль „Пампіллэ”, Тэатр з Рыбалаў — за п’есу „Як бедны шавец раздабыў грошы”.

I месца — „Усяго па троху” — тэатр з ПШ у Чыжах за спектакль „Як хлопчык шукаў сабе сяброў”, Тэатр з ПШ н-р 4 у Беластоку (старэйшая група) за пастаноўку „Янук, рыцар Мятлушкі”.

Гран-пры — Польска-беларускае прадшколле н-р 14 у Беластоку за п’есу „Як лютасць стала літасцю!”.

Спецыяльная ўзнагарода — Гурт „Барацьба” з Гімназіі н-р 7 у Беластоку за мантаж „Дом”.

Журы прызначыла таксама другое месца Лялечнаму тэатру з Рыбалаў.

Усе вышэйпералічаныя калектывы ды іх апекуны атрымалі грашовыя ўзнагароды. (Рэцэнзіі пастановак чытайце ў наступных нумарах „Зоркі”, напішам таксама пра акцёраў-зорак).

XXX Беларускі агляд сцэнічных форм для дзяцей і моладзі традыцыйна ўжо, арганізавала Беларускае грамадска-культурнае таварыства. Свята тэатра адбылося 18 мая ў Гайнаўцы. На жаль, у вялікім будынку Дома культуры не хапіла дастатковай колькасці публікі. Усе спектаклі былі цікавыя і каляровыя, краналі самыя важныя справы — добрасумленнасць, адвагу, сяброўства...

ЗОРКА

Сучаснасць і традыцыя ў Ягуштове

— Усё больш вучняў прыходзіць з Бельска, — заяўляе Юрый Жменька, дырэктар Комплексу школ у Ягуштове. Чаму? Бо ў нас добрыя ўмовы для навукі і няма як уцячы з урокаў. Няма куды. У поле ж на прагул не пойдзеш!

— Ці многа ў Ягуштове вучняў з Бельска?

— За трыццаць.

Школа ў Ягуштове сучасная не толькі па архітэктурі. Тут сапраўдны адукацыйны комплекс. Кожны дзень гімбусы прывозяць дзяцей з усёй Бельскай гміны. У Гімназіі яшчэ большы абсяг — тут моладзь з 56 мясцовасцей. У Ягуштове 411 навучэнцаў і 36 настаўнікаў.

Конкурсы і традыцыя

Унізе, на калідоры-холе, лунае „Калінка”, пасля „Простыя словы”. Гэта апошнія рэпетыцыі перад Агладам беларускай песні ў Бельску-Падляшскім.

Гімназісткі пад вокам прафесіяналаў — Веслава Далінскага (настаўніка музыкі, які вядзе тут гурт „Камертон”) ды Ігара Лукашукі (беларусіст, таксама з музычнай адукацыяй) іграюць на гармоніку і гітары. Музыка як магніт прыцягнула мужчынскі пол з гімназіі, хлопцы пачапіліся на парэнчы лесвіцы і перакідваюцца залётнымі каментарамі. У школе напалову беларусы і палякі. Трэцяя часць вывучае беларускую мову. Сярод навучэнцаў ёсць таксама дзеці польскай нацыянальнасці.

За момант пяройдзем у Рэгіяналь-

Рэгіянальная ізва ў Ягуштове

ную ізбу. Яна асаблівая. Тут захаваны прадметы Яўгена Аніські — легендарнага настаўніка беларускай мовы, фотаамагара, музыканта, журналіста ды беларускага дзеяча. На пісьмовым сталі Аніські стаіць стары, падобны на самавар, фатаграфічны праектар. Побач яго фатэль. На ім фотаапарат у скураным футарале. Тут, сярод гісторыі ды этнаграфічных экспанатаў з Бельшчыны, прадаўжаюцца рэпетыцыі песні. Ігар Лукашук сустрэкаецца тут са сваімі крэзнаўцамі. Разам вывучаюць мікратапанімы з Ягуштова і іншых вёсак.

— А зараз „Зорцы” заспяваем „Купалінку”, — прапануе настаўнік. Нечакана зала запаўняецца веснавым святлом.

Праз некалькі дзён Ягуштова заваюе ўсе першыя ўзнагароды на вышэйгаданым аглядзе песні.

— Маю таксама лаўрэатку прадметнага конкурсу па беларускай мове, — ганарыцца дырэктар Юрый Жменька. Гэта Эвеліна Вышкоўская, гімназістка з Ягуштова. Яна, так як яе старэйшая сястра, збіраецца ў Бельскі белліцэй.

У іншых такога няма

Ля ўвахода школы зроблі ўжо скальны альпінарыі. Перад ім усе хочучы фатаграфаваліся.

— Нашы настаўнікі ўжо з зімы пачалі вырошчваць раслінкі і кветкі, — радасна адзначае дырэктар і дадае:

— Хочам зрабіць яшчэ вадзяное вочка.

Традыцыя дэкаратыўнага раслінаводства таксама ў пэўным сэнсе залуга спадара Яўгена Аніські. Моду на дэкаратыўныя клумбы запачаткавала тут паланістка Ядвіга Бачкоўская, сяброўка жыцця беларускага дзеяча.

Апрача згаданых атракцыёнаў школа прыдбала кавалак зямлі. Яе апекуны — каталіцкая ды праваслаўная парафіі. Разам 10 гектараў, над ракой Белай, паміж вёскамі Катлы і Суботка. Школьнікі пасадзілі ўжо там 500 дрэўцаў. У прынцыпе,

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Юрый Жменька

увесь частак мае выконваць адпачынальную ролю.

— Мы хочам арганізаваць там вогнішчы ды веласіпедныя экскурсіі, — кажа дырэктар. Школа мае 26 веласіпедаў, якія прыдбалі на сродкі спонсараў. Таксама ад спонсараў тут спартыўныя прылады. Наведзены ўжо рамонт у старой частцы школы.

За смачным і таным абедам, які спажываюць тут у размаляванай у вясновыя кветкі сталовай, гаворым пра перспектывы. У першы клас прыйдзе 37 дзетак і будзе два аддзелы. У двух класах будуць займацца таксама дашкольнікі. Калі за абедом гутарым у сталовай, малечы, што шнурком пераходзяць міма, усе як адзін кідаюць: „Smaczego!”

— Ой, якія гжэчныя ў вас дзеці, — хвалю наймалодшых. Але засмуцае мяне факт, што навучанне беларускай мовы пачынаецца тут толькі з другога класа.

Ганна КАНДРАЦЮК

Я не хацеў прапасці

Замілаванне да ткацтва вынес Ягор Анатоля Хлябіч з радзіннага дому ў Валілах. Гістарычныя студыі кончыў на філасафічна-гістарычным факультэце Вроцлаўскага ўніверсітэта. Шмат гадоў прысвяціў ён педагогічнай практыцы ў спецыяльным школьніцтве, ведучы м.інш. навучанне мастацкага ткацтва. Свой варшават дасканаліў у Майстэрні тканіны ў Ткацкай галерэі „На Ятках” у Вроцлаве. Тут, практыкуючы ткацкія спляценні — вяртаўся думкамі ў маленства і ўсё тое, што здавалася быць складаным, у яго руках становілася простым, лёгкім і прыгожым. Ці ж гэта не прыродны талент? — пытаецца ў адным з буклетаў выставак Ягора Хлябіча прафесар Ева Парадоўская-Вэршлер. У апошні час, на хвіліну да пенсіі вучыў мастацтва і тэхнікі калекі вучняў у Спецыяльным школьна-выхаваўчым асяродку. Кончыў ён таксама алігафрэнапедагогіку ў Педагогічнай акадэміі ў Кракаве і тыфлапедагогіку ў Акадэміі спецыяльнай педагогікі ў Варшаве. Ягор мае свой свет мастацкіх дзеянняў. Ягонае далікатнае і спакойнае натура, якая над здзіў канцэнтруецца на мастацтве, стварае з яго энклаў, якім кіруе дыцыпліна і рашучасць. Захапляецца падарожжамі, аглядаючы свет вачыма гісторыка, які

захоўвае ў памяці ўражанні толькі яму блізкія і зразумелыя, якія наступным чынам умее ўвекавечыць у спляценнях мастацкай тканіны, — захапляецца мастацка. Працы Ягора з адмысловай старанлівасцю і апіраючыся на ўласным мастацкім досведзе, маюць вагу мастацкай з’явы, прадстаўляючы гледачу запам’ятаньня карціны, якіх колеры доўга спеліў у сабе, каб на канец змяшаць іх на палітры воўны і дакрануцца да блакіту неба. Ягонае мастацкае свабода дала шанцунутранай экспрэсіі ўводзячы яго ў глыб самога сябе, у незвычайны свет, свет одуму, асвабджаючага спакою і працягваючага мастацкае захапленне. Гэтыя з’явы дамінуюць у працах мастака...

— Я калісь, як скончыў пачатковую школу ў Валілах, пайшоў вучыцца ў Мастацкі ліцэй у Супраслі, — расказвае Ягор Анатоля Хлябіч, які праз амаль паўстагоддзя наведваў „Ніву” з папкай сваіх вершаў, якія друкаваліся ў „Руні”, „Зорцы”, „Беларускіх календарах”, у мінскім зборніку „Літаратурная Беласточчына”. Гэта ён, яшчэ перад Віктарам Шведам, славіўся сваімі цудоўнымі дзіцячымі вершамі...

— Да цягніка з Валіла было 5 кіламетраў, не меў дзе жыць. Пайшоў вучыцца ў завочны агульнаадукацыйны

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

ліцэй, матуру здаваў разам з Уладзімірам Паўлючком. Пасля ў Настаўніцкай студыі кончыў фізіку. Калі першы верш надрукаваўся ў „Ніве”, я ўцёк з хаты. Быў тады ў ліцэі. І так адчуваў цягу толькі да малявання. Бацька ідзе рабіць, а мама кажа: дай яму спакой, хай малое, ён не надаецца да ніякай работы. Як пачаў пісаць? Проста, з патрэбы сэрца. Выдалася „Ніва”, куплялі яе і чыталі. Была беларуская мова ў школе. Мабыць, братавы ўнукі, якія вывучаюць беларускую мову цяпер у спадарыні Тамары Бялькевіч у Гарадку, Кася, Павел і Аляксандр Хлябічы, зацікаўлены тым, каб выдаліся вершы дзядзькі, якога вельмі любяць, да якога часта звоняць, каб паразмаўляць. А, можа, напісаў бы новыя? Вельмі добра, што ў Ягора намнога маладзейшыя браты, ён быў і іх выхаваўцам, вуча-

чыся і працуючы. А ў самога — ні дзяцей, ні жонкі. Была ў яго сяброўка-немка, ды з’ехала ў Нямеччыну, а ён не захацеў. Памерла ўжо. А што яму сніцца? Жыхару Вроцлава ад амаль паўстагоддзя, былому дырэктару школ, куратару, назіральніку школ, дактаранту па гісторыі, фізіку і настаўніку інвалідных дзяцей? Заўсёды беларусу, праваслаўнаму, які ніколі не адрокся ад свайго і сваім ганарыўся, які стараўся яднаць зямлякоў? Валілы яму сняцца. Так, як калісь было. Хаты, якіх даўно няма. Луг, лес. Усё, што звязана з яго маладымі гадамі. Прызнаецца: ён сентыментальны. Увесь час тут, у нашым старонні. Трапіў туды, куды мог, каб працаваць, ды стараўся не прапасці. У персанальным слоўніку „Who is Who” ён разам з братам на адной старонцы; Ян — галоўны падляшскі фармацэўтычны інспектар. Пералічана там усё, ад доўгага навуковага шляху Ягора да сябе, як мастака, і ягоныя ўсе выстаўкі і іншыя дасягненні. Не абмінуць Ягоравы вершы, якія сталі дапаможнікам для настаўнікаў у навучанні роднай мовы. Цяпер ён — перш за ўсё падарожнік і мастак, чые працы апынуліся ў музеях, у прыватных калекцыях. А найбольш радасці прыносіць яму тое, што ягоныя выхаванцы-мастакі памаглі яму ўбачыць нябачнае, і ён для іх — любімы настаўнік, пры якім можна выказацца найпрасцей і найпрыгажэй.

Міра Лукша

Як калісьці ў сваёй кнізе пісаў Ежы Пільх, былі тэорыі, што на жыццё складаецца некалькі думак, некалькі жанчын, некалькі кнігаў і таксама некалькі падарожжаў. Я ад сябе дадам, што калі мы змяняем месца нашага побыту, праходзім нейкі новы этап, уваходзім у пэўным сэнсе ў новую рэчаіснасць. Вось, за кожным разам, калі штось нас спатыкае, думаем, што гэта ГЭТАЯ думка, ГЭТАЯ жанчына (што Вы на тое, панове?), кніга, падарожжа і г.д. Аднак, калі часта маем такое ўражанне, гэта абазначае, што проста нашае жыццё... сапраўды цікавае! Каб было яшчэ больш цікавае — часам трэба яму ў гэтым дапамагчы. І пра тое хачу Вам, дарагія студэнты (і не толькі), расказаць як студэнтка першага курса этналогіі Універсітэта Мікалая Каперніка ў Торуні.

Дваццаць гадоў я жыла ў вёсцы побач Беластока; дзіцячы садок, абедзве школы, у якіх вучылася, царква, бібліятэка, стаматолаг і крама, у якой я штодзень купляла хлеб ці газету — усё ж гэта было ў Беластоку. Нялёгка быць праваслаўным на мяжы праваслаўя ў Польшчы, на мяжы прысутнасці гаворак побач ракі Нарвы, дзе людзі на маю Маму кажучы не Вера, як яе ахрысцілі, але Веся. Цяжка было знайсці ў сваім характары настолькі актыўных пунктаў, перайсці многа размоваў і пабачыць многа, каб калісьці раз і моцна сказаць сабе: „Я — беларуска”. Не здзіўлюся (?), калі адзінымі беларусамі ў маёй гміне, а прынамсі ў трох-пяці навакольных вёсках, былі б мая сям’я і сям’я ўсім нам вядомага Вячаслава Харужага, які з’яўляецца маім суседам. А можа проста перабольшавае праблему...

Цяпер, калі жыю тут, хачу ці не, прыгадваю сабе фельетон Мішкі Сцепанюка, калі ягоны сябра на універсітэце адрэагаваў на кашульку з лагатыпам „Басовішча”. Я мела падобны кантакт: сябра з маёй групы (ён жыў у Гданьску, Познані і Торуні) усміхнуўся, калі я казала пра фестываль і ён быў упэўнены, што ведае, бо гэта „той фестываль, ля Мікалаек, на поўначы Польшчы”. Былі мы згодны ў адной праблеме — гэта быў адзіны вялікі беларускі фестываль. Канешне, усе ведаем, што сябра здзівіцца, калі гляне на карту і пабачыць месца свайго летняга побыту, што гэта, аднак, не Мазуры.

Але гэта не найгоршае — тут я заўважыла сапраўдную зацікаўленасць. Ужо горш было — і ёсць, на жаль, часта — калі хтось раптоўна пытае: „А дзе знаходзіцца Беларусь?”

Дзяўчына з I курса, якая жыве паміж Торунем і Быдгашчу, сказала з вялікім захапленнем, што яна ведае, дзе я жыю, бо яе бабуля паходзіць з сяла Буды ля Белавежы. „Гэта толькі пушча, толькі лес, а за мяжой — Лукашэнка!” Можна дадумацца, што не вельмі мне хацелася ёй расказаць, што за гэтай мяжою знаходзіцца не толькі таварыш Аляксандр. Можна нават яна мне не паверыла б...

Цэлае шчасце, што добрая душа, якую я пазнала ў час уступных экзаменаў, аказалася не разлівада. Яна — украінка з Гіжыцка, добрая, далікатная, як у песеньцы: чарнабровая, косы русыя. Супольна ствараем беларуска-ўкраінскі калектыў, хочам спалучыць два іншыя, але і блізкія сабе, кірункі. Гэта таксама адзіная тут асоба, ад якой магу

Свет Тут, свет Там

пачуць: „Трымайся, поговорим вэчэрэм”. Наш план на наступны навучальны год гэта супольная ўкраінска-беларуская імпрэза.

Мой любімы чэшскі пісьменнік Богуміл Грабал пісаў, што „ласка і выпадак, а таксама неабходнасць, гэта круглатварыя трайняты цуду”. Як добраму студэнту прыстоіць, выцягваю з памяці шмат цытатаў, шмат асацыяцый, каб лепш акрэсліць і намаляваць словамі вобраз, які паўстае ў маёй галаве — гэта шматкаляровы вобраз.

Праўда, выпадак кіруе лёсам чалавека, а тым больш лёсам студэнта ў новым горадзе. Калі больш як год таму Мішка супольна з Тамашом пісалі ў „Ніве” аб сваім новым месцы жыхарства ў сталіцы, я думала, як гэта было б, калі б паехаць далёка ад хаты, глядзець штодзённа на іншыя твары, бачыць іншыя назвы вуліцаў, іншыя прозвішчы ў час заняткаў або ў тэлефоннай кнізе: Герц, Прыфер, Анкерштэйн, Рот... Памятаю таксама, калі чытала — здаецца — успаміны адной з сябраў варшаўскага БА-

Су, якая ў цягнуку запісвала свае думкі. Я марыла, каб так як яна тужыць па радзіме, вяртацца думкамі дахаты так інтэнсіўна, каб пачуць пах бабулінага хлеба, чырыканне вераб’ёў на беластоцкіх Баярах, шум самаходаў на бруку вуліцы Ліповай, пах рэчкі Гараднянкі ля маёй хаты... а нават зноў глядзець на хлопцаў з арганізацыі Усяпольскай моладзі, якія, бяднягі, 3 траўня прадаюць польскія сцягі пад касцёлам. Прыйшоў час і на мяне, на маё ўласнае жаданне — і цешуся. Цешуся, бо прыехала я тут адзіная, не ведаючы нікога, не маючы тут нікога. У хуткім часе знайшла я цёплых, добрых людзей, якія не дазволілі, каб я была сумная, каб не ведала, што зрабіць са свабодным часам. Проста, адчуваю сябе шчаслівай.

Вяртаючыся да слоў Грабала, адзначу, што самы важны выпадак дазволіў мне знайсці ў Торуні кватэру. Калі б другі ўсім нам вядомы чалавек — Бода — не падышоў да мяне ў час апошняга дня рэйду „Сцяна-2004” і не сказаў, што ў Торуні вучыцца ягоны пляменнік Томак, я не жыла б цяпер у самай прыгожай ваколіцы горада, з двума цікавымі, шалёнымі хлопцамі, якія хочучы, каб студэнт мастацкай вышэйшай установы памалаяваў наш туалет у фантазійных ўзорах, а ў час „вігіліі” кідаюць яйкамі ў сцяну як у мішэнь, а першага дня ў новым месцы не прывіталі б мяне напэўна „Тры чарапахі”. А гэтак было.

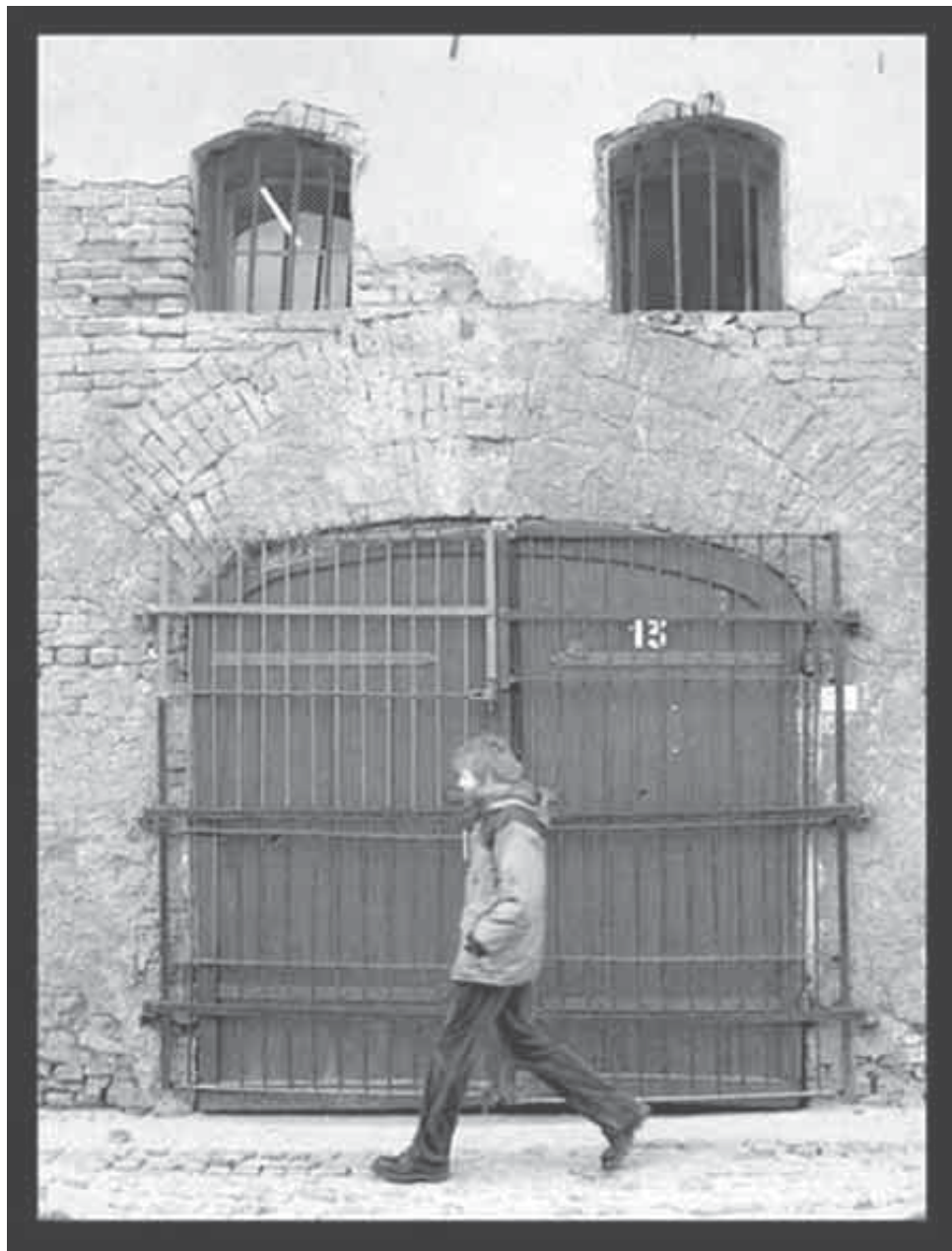
Усё ж гэта асаблівае — жыхары нашай кампаніі амаль жа фільмавыя — суседка з нашага паверха трымае таксаў, якія гамоняць дзень і ноч; яна часам выходзіць на сходы і крычыць, што яны (сходы) брудныя; апошнім часам клікала паліцыю, „бо гэтыя дуракі не прыбіраюць лясвічнай клеткі”. Кожны, хто тут жыве, ведае, што гэта нармальнае, таксама нармальным ёсць спадар з кватэры н-р 1, якога хобі гэта пісанне скаргаў у паліцыю, а нават водаправодчыкам (!) хіба на ўсё і назіранне за добрымі і дрэннымі ўчынкамі жыхароў. „Стары убек, а цяпер у вакне павесіў фота рымскага папы”, — сказаў пра яго адзін старэйшы чалавек.

Самае цікавае, калі ў бібліятэках, антыкварыятах і кнігарнях, а нават у выкладчыкаў Універсітэта ў Беластоку, не магла я дастаць беларуска-польскага слоўніка, тут, у пакойчыку, побач майго, ён быў (!). Немагчыма сказаць, як гэта для мяне было важнае — мой пераход у новую рэчаіснасць меў лагодны характар. Хаця не скажу, каб гэта быў спакойны ці пакорлівы час.

Калі я падрыхтоўвала даклад з гісторыі філасофіі, ва універсітэцкай бібліятэцы знайшла на паліцы „Часопіс” і... „Бельскі Гостінец”. Духоўныя сустрэчы і неспадзяваныя здарэнні кормяць мяне цэлы час, даючы крыху фантазіі да штодзённасці, якую ведаем як добрую або кепскую, але заўсёды сапраўдную. Гэта дазваляе верыць, што заўсёды можам сустрэць штосьці цудоўнае, а цуды знайсці на вуліцы — гэтай шыкарнай і гэтай смярдзючай. Расце эмацыянальна-інтэлектуальная эластычнасць. Расце душа.

Часта, калі я вярталася да маёй торуньскай хаты, думала, што пра тое ды сёе што тут здарылася напішу ў „Ніву” — што мушу напісаць! Якраз пішу, але гэта не ўсё. Пра іншае напішу наступным разам.

Анна Лушынская (Лімонка)

<http://litara.net>

Даны сайт уяўляецца як памяшканне, дзе размешчаны бібліятэчныя каталогі. Нават асноўны яго колер — жоўта-карычневы — такі, які маюць драўляныя шафкі ў амаль кожнай бібліятэцы. Наверсе надпіс „Вітаю, дружалі!”. Гэта адразу настройвае на прыёмнае баўленне часу. Выраз вельмі дарэчны, неардынарны і тым прывабляе ўвагу наведвальніка да данай вэб-старонкі.

Галоўная старонка сайта звычайна падзеленая на тры часткі. Але адрозненне кідаецца ў вочы адразу, калі бачыш, што з левага боку зусім не выйшлі да рубрык, а пералік разнастайных літаратурных публікацый. Выйшлі да рубрык знаходзяцца з правага боку. Таму да іх мы вернемся крыху пазней — усё ж звыкліся ў нашых мясцінах чытаць злева направа.

Апошнія літаратурныя публікацыі, якія пазначаны ў левым баку галоўнай старонкі, маюць розныя стылі і жанры. Тут не толькі непасрэдна творы, але і крытыка, рэцэнзіі. Для першага знаёмства з сайтам гэта хіба не лепшы пералік, бо адна з такіх апошніх публікацый датуецца лютым мінулага года.

Найбольш цікавае змешчана крыху ніжэй. Там таксама пералік, але пералік самых разнастайных беларускіх літаратараў. Сярод іх, дарэчы, ёсць і некаторыя добра знаёмыя чытачам „Нівы”, напрыклад, Міра Лукша ці Юры Гумянюк. Пералік досыць вялікі і на кожнага з гэтага спісу ёсць цікавая інфармацыя на адпаведнай старонцы сайта.

Сярэдзіна галоўнай старонкі аддадзена пад навіны, якія аднак больш падобныя на абвесткі. Ёсць да гэтага ўсяго і архіў навінаў, які пачынаецца ад чэрвеня 2002 года.

Цяпер да трэцяй часткі. Рубрык на сайце нібы тых шуфлядак у бібліятэчным каталозе — усіх іх не пе-

ралічыш. Таму звернем сваю ўвагу на найбольш цікавыя з іх.

Усе публікацыі сістэматызаваныя па жанрах. Так за „Навінамі” якія, дарэчы, і ёсць галоўнай старонкай, ідуць „Інтэрв’ю” і „Рэцэнзіі”. Потым даволі дзіўная старонка з назвай „Тэорыя”. Пераглядаючы яе прыходзіш да высновы, што стваральнікі сайта мелі на ўвазе тэорыю зносін у літаратурным асяроддзі.

Рубрыка „Літаратура” змяшчае ўсяго адзін твор. Нешта недапрацавалі натхняльнікі вэб-старонкі, калі цэлая літаратура складаецца на іхнім сайце з такой колькасці публікацый.

Старонка „Выдавецтва” гаворыць сама за сябе. А вось „Выданні” прадстаўляе нам магчымасць пазнаёміцца з шэрагам перыядычна выходзячай літаратуры. Тут, дарэчы, не толькі такія знакамітыя як „ARCHE” ці „Правінцыя”, але і шмат іншых, невядомых шырокаму колу аматараў беларускамоўнай літаратуры.

Старонка „Персаналіі” знаёміць нас з рэдакцыяй данага сайта, а таксама падае вялікі пералік тых асоб, што маюць ці мелі хоць нейкае дычынне да гэтага вузла ў Інтэрнэце.

Ну і найбольш важная рубрыка — „Пра праект”. „Сваёй мэтай, — пішуць стваральнікі і натхняльнікі сайта, — Літара.net мае стварэнне пляцоўкі для стасункаў беларускіх творцаў і аматараў беларускай літаратуры, фармаванне адмысловага community. Сайт ёсць крыніцай інфармацыі пра тэндэнцыі, напрамкі і стылі беларускай літаратуры, месцам дыскусіяў паміж людзьмі розных перакананняў і поглядаў. У нас Вы можаце даведацца пра тое, што адбываецца на шляху развіцця сучаснай беларускай літаратуры і ў жыцці яе стваральнікаў”.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Вікторыя Чайка заваявала першую для Беларусі ліцэнзію на Алімпійскія гульні 2008 года...

Беларусь, беларусы...

Травеньскі „ўкос”

Спаборніцтвы ў летніх відах спорту набралі разгону, іх праходзіць цяпер усё больш — разнастайных і прадстаўнічых. Раз-пораз поспехаў на турнірах рознага рангу дасягаюць беларусы. У гэтым спартовым выпуску падсумуем медальны травеньскі „ўкос” нашых суайчыннікаў і будзем чакаць чэрвеньскай „атавы”.

1. **Тацяна Масквіна** (дзюдо) заваявала бронзавы медаль на чэмпіянаце Еўропы ў вагавай катэгорыі да 48 кг. Яна пяты раз трапіла ў прызёры на кантынентальных турнірах, а яшчэ ў Тацяны багатая калекцыя дыянах.

2. **Вікторыя Чайка** (кулявая стральба). 24-гадовая беларуска выйграла этап Кубка свету ў сваім улюбеным практыкаванні — стральбе з пневматычнага пісталета з адлегласці 10 метраў. Тым самым Вікторыя заваявала першую для Беларусі ліцэнзію на Алімпійскія гульні 2008 года. Трэнеруецца наша пісталетчыца пад кіраўніцтвам свайго бацькі Уладзіміра Чайкі.

3. **Кацярына Карстан** (акадэмічнае веславанне). Каралева айчыннага і сусветнага веславання вельмі ўдала пачала сезон, перамогшы на першым этапе Кубка свету, які прайшоў у брытанскім Ітоне.

4. **Маргарыта Турава** (лёгкае атлетыка) выйграла этап Гран-пры па спартовай хадзе, які праходзіў у Італіі. Гэта ўжо не першы поспех Маргарыты на дыстанцыі 20 км і цяпер яна рэальна прэтэндуе на перамогу ў агульным заліку.

5. **Наталля Харанека** (лёгкае атлетыка) стала другой у штурханні ядра на міжнародным турніры ў Рыо-дэ-Жанейра.

1. **Аляксандр Шлык** (дзюдо). Ветэран беларускай дружыны раней

аніяк не мог дасягнуць значных поспехаў. Бронза кантынентальнага першынства, здабытая ў нідэрландскім Ротэрдаме стала для Шлыка належнай сатысфакцыяй за гады пралітага поту. Дадамо, што ўзнагарод у беларускіх майстроў татамі магло быць і болей, але на чэмпіянаце з-за траўмы не выступаў алімпійскі лаўрэат Ігар Макараў.

2. **Вадзім Дзевятоўскі** (лёгкае атлетыка) выйграў старты этап турніру Гран-пры ў кіданні молата, які праходзіў у японскім горадзе Осака. Навапалачанін закінуў молат за 80 метраў, значна апярэдзіўшы канкурэнтаў.

3. **Аляксандр Буйкевіч** (фехтаванне) выбіўся ў прызёры на буйным і вельмі прадстаўнічым турніры „Шабля Валадыёўскага”. Акрамя першага значнага індывідуальнага поспеху на гэтых спаборніцтвах Аляксандр „выцягнуў” беларускую дружыну на другое месца.

4. **Андрэй Мезін** (хакей). Галкіпер нацыянальнай зборнай, адбіўшы на чэмпіянаце свету ў чатырох матчах найбольш кідкоў у працэнтавым падліку, стаў самым надзейным брамнікам першынства планеты.

5. **Уладзімір Шарко** (баскетбол). Капітан новага чэмпіёна краіны мінскага „Віталюра” амаль аднадушна па апытанні журналістаў, трэнераў і спецыялістаў быў названы лепшым баскетбалістам першынства Беларусі.

У намінацыі „каманда месяца” на гэты раз назавем дзве. Зборная краіны па акадэмічным веславанні на першым этапе Кубка свету, які праходзіў у Познані, здабыла два залатыя, тры сярэбраныя і адзін бронзавы медаль. А валебольная жаночая дружына прайшла першы кваліфікацыйны раунд чэмпіянату свету 2006 года.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Занатоўкі кантрабандыста

Ратаўнік

беластоцкага басейна

Дзіцячыя найныя мары пра будучую працу варты надзвычай дакладнага і дэталёвага навуковага вывучэння. Дзеці ўспрымаюць працу як чарговую гульню, толькі нашмат цікавейшую, чым забавы іх малагадовага веку, калі вечна заклапочаны такой дурнотай як камунальныя выплаты ці што купіць на вячэру іх хмуры бацькі нахабна абмяжоўваюць чыстыя і рамантычныя дзіцячыя жаданні. Дзеці марыць стаць касманаўтамі, міліцыянтамі, вайскоўцамі, ці нават амерыканскімі індзейцамі, найна мяркуючы, што гэта таксама прафесія. Іх мары — гэта па сутнасці правобраз нейкага зямнога раю. На жаль, дарослыя людзі чамусьці губляюць на рай усё надзеі і пачынаюць сваім дзеткам з маленства ўдалбеньваць у галаву, што жыццё вельмі цяжкая і нікому непатрэбная рэч, і што яны таксама нікому не будуць патрэбныя, калі не адмовяцца ад дзяцінства і не стануць з маленства думаць, якая ў іх некалі будзе пенсія. Калі гады пачынаюць браць сваё, а людзі чужое, маладыя юнакі і дзяўчаты пад папрукі ўсё тых жа бацькоў: „А мы табе казалі думаць ра-

ней!”, пачынаюць мітусліва шукаць свайго месца пад сонцам і канчаткова забываюцца пра нядаўнія перакананні, што свет зроблены для іх. Ды бываюць і выключэнні.

Алік Гартанюк не толькі спрабаваў жыць гуляючы, але і пераконваў у гэтым іншых. Прайшоўшы ўсе колы пекла на дзяржаўных працах, вытрымаўшы здэкі кіраўнікоў і падманы палітыкаў, што абяцалі працоўнаму класу даць такое жыццё, дзе не трэба працаваць, Алік паспрабаваў рэалізавацца як асоба ў кантрабанднай справе. З тае пары жыццё імкліва паляцела ўгору, як заяц ад лісы. Гартанюк сцвярджаў, што гэтая прафесія ёсць яго пакліканнем, і што кожны мусіць рабіць тое, да чаго мае здольнасці ад прыроды. А яго здольнасці да кантрабанднай справы былі як у маладога жарабца-мустанга сярод кабылкаў арабскай пароды.

Я вельмі шанаваў гэтага двухметравага бугая з арліным носам і вечна налітымі гарэлкай вачамі. Гэта быў першы грамадзянін Польшчы, якога я сустрэў упершыню едучы за мяжу. У той дзень яго, п’янога, абакралі на гродзенскім рынку. Таму ён упрасіў мяне сказаць ягонай жонцы, што грошы пакінуў у Беларусі, каб пазней купіць нейкі звышпрыбытк-

вы тавар. Бо Алікава жонка даўно развіталася з дзіцячымі марами, была асобай прагматычнай, і пагражала мужу забаронай ездзіць за мяжу, калі не перастане піць. Маўляў, гэтая прафесія вечна пры алкаголі і даўдзё Аліка да згубы.

А вось дзеці цешыліся з бацькавай работы. Здадуць з раныцы бутэлькі, ды накупляюць сабе што хочуць. Жартавалі, што каб бацька не піў, то і хлеба не было б за што купіць. А так за здадзеныя бутэлькі хапае і на цукеркі.

Ды надышоў час, калі жонка азвярэла як ваўкалак ля замка Дракулы. Не пусціла больш за мяжу. Уладкавала мужа праз знаёмых зноў на дзяржаўную працу. Ратаўніком у беластоцкім басейне. Кажы, хай сядзіць на вышчы, ды назірае як дзеткі купаюцца. Вышэй ужо толькі чэрці скачуць, таму не будзе ў каго гарэлкі напіраць. Ды пралічылася. Былыя калегі-кантрабандысты хутка даведліся дзе шукаць Гартанюка, і пацягнулі туды свой вадкі тавар. Так, на тэрыторыі беластоцкага басейна, на ратаўнічай вышчы, паўстала сама вялікая ў горадзе кропка гандлю кантрабандным алкаголем.

Усё ішло як найлепей. Людзі тупаліся каля басейна, сунуліся на вышку. На першы погляд складалася ўраджанне, што гэта сама працавітае месца ў Беластоку. Але аднаго дня Алік перабраў. Паплыло ў яго

вачах як пасля цэгля па галаве і ён у стане летаргічнага сну паляцеў з вышкі галавой уніз, як каршун на мыш. А за ім паляцелі цэлыя, пустыя і недапітыя бутэлькі. У адно імгненне басейн ператварыўся ў мару рыбака — бутэлькі плавалі як паплаўкі, ззяючы на сонцы бліскучымі закруткамі, а на самым дне, у куце дзіцячай воднай радасці прылёг утапенец. Ляжаў ціха, як у салодкім сне. Нават нагамі не дрыгаў.

Напалоханыя дзеці паднялі лямант, пакідавалі з сябе надуўныя колы і ратаўнічыя камізэлькі ды давалі дбаць пра дзядзьку, які працаваў ратаўніком. Падняць з дна басейна стартрыцацікілаграмовую тушу было не так проста, але дзеці справіліся. А як Алік адчыніў вочы, пасля доўгага змагання за яго жыццё медыцынскіх спецыялістаў, ён убачыў перад сабой добрыя сяброўскія твары. Тут была і жонка, і знаёмыя кантрабандысты, і кліенты, што куплялі гарэлку, і нават дырэктар басейна.

— Алік, чаму ты сам не спрабаваў выплыць, — спытаўся апошні.

— Таму што кожны павінен займацца тым, да чаго мае здольнасці, — спакойна адказаў Гартанюк. — Я мушу займацца кантрабандай. Гэта маё. А рэкорды ў водным спорце лепш хай б’е мая жонка, бо яна хоць трохі плаваць умее. А я нават не спрабаваў вучыцца.

СЫМОН НАЛЬШАНСКІ

Ці ўлады дапамогуць?

Хачу звярнуць увагу на праблему забытых могілак. Многія з іх занябаня, пра якія ўжо ніхто не помніць, занябаня з перакуленымі крыжамі, парослыя імхом, кустамі. Не помнім, хаця ляжаць там нашы продкі. Такія могілкі знаходзяцца ў маёй мясцовасці, таму пастанавіў я напісаць, звярнуць увагу іншых людзей на гэтую праблему і выратаваць астатнія сімвалы нашых продкаў.

Спачатку хочацца мне прадставіць некалькі важных гістарычных фактаў. Гэта неабходна, каб зразумець праблему. У вёсцы Дубіны — два могілкі. Адзін з іх закрыты быў у 1935 г. З'яўляецца ён месцам пахавання жыхароў Дубінскага прыхода. У склад парафіі ўваходзілі тады наступныя мясцовасці: Дубіны, Лесьна, Гайнаўка, Ліпіны, Гнілец, Бельшчына, Катоўка, Аўгустова і многія іншыя, па якіх сёння не засталася ні следу, або якія былі далучаны да Гайнаўкі, а памяць ад іх засталася ў названнях вуліц: Паддольна, Дольна, Гурна, Юдзянка. У 1937 годзе ўлады дазволілі пабудаваць Дом праваслаўнай грамады, але ўжо ў 1939 годзе гэтая капліца была зачынена саветамі. Толькі ў чэрвені 1941 г. яе паўторна абсталявалі, а 26 мая 1942 г. капліца стала асядзібай Праваслаўнай парафіі св. Мікалая Цудатворца. Да таго года пахаванні адбываліся на могілках у Дубінах і Новаберазове. На шляху ў могілкік стаяла царква, якую ў 1873 годзе перанеслі ў вёску Рагачы.

Хочацца запытаць, чаму на месцы, дзе калісьці знаходзілася царква, не застаўся найменшы след? Спадзяюся, што такі лёс абміне могілкі і ўжо нікому не прыйдзе ў галаву высячы старыя, прыгожыя сосны, а затым зараць або пабудаваць супермаркет. Баюся за стан старых могілак.

Ці наша права не сцвярдвае, што „хто дапускаецца занябаня распараджаючыся грамадскай маёмасцю прыцягваецца да адказнасці” або „хто зняважліва абыходзіцца з месцам пахавання памерлых, таму па-

гражае...”. Я крыўдую на парафію за тое, што яна занябала так важнае месца. Прыкладзі камітэт праўдападобна абвінаваціць у гэтым сем'і пахаваных там людзей, гаворачы, што апека над магіламі гэта іх абавязак. А што з магіламі, у якіх ужо няма апекуноў? Мне хочацца, каб камітэт падтрымаў праект: „Выратаваць ад забыцця”. У мяне таксама прэтэнзіі да самаўрадавых улад за тое, што дазволілі абсталяваць звалку на адзінай дарозе, якая вядзе з вёскі на могілкі, амаль 100-200 метраў ад могілак. А звалка не агароджаная, смецце свабодна лётае ў паветры і трапляе на могілкі. Успомню толькі далікатна пра летні смурод.

Назіраючы за лёсам могілак, натрапіў я на змешчаны ў тыднёвіку „Ніва” (н-р 2, 1989 г.) артыкул пад загалоўкам „Дарога на могілкі вядзе праз сметнік”. Аказваецца, што згаданая праблема існавала здаўна. Аднак нічога за шаснаццаць гадоў не ўдалося вырашыць.

Я хацеў бы паверыць, што нашы ўлады акажуць дапамогу ў рэалізацыі майго праекта „Выратаваць ад забыцця”. Спадзяюся, што гміна, а тым самым і горад Гайнаўка, шчыра дапамогуць. Спадзяюся таксама, што прыходы, якія паўсталі з вялікай даўняй парафіі Дубіны, таксама шчыра памогуць у працы па захаванні могілак.

Вось рэзультат майго даследавання. У мясцовасцях, якія належаць даўняму прыходу Дубіны, 86% апытаных не ведае месца пахавання сваіх продкаў. Успомню ўсім яшчэ раз: у кустах, побач сметніка-звалкі.

Я ведаю, што мае доказы-прэтэнзіі могуць адгукнуцца дрэнным рэхам. Аднак усё сведчыць само па сабе. Дастаткова наведваць могілкі, каб пераканацца ў сумнай праўдзе.

На могілкі вядзе толькі адна палая, пясчаная дарога. Еду, як даўней ездзілі нашы бацькі, каб аддаць пашану нашым продкам. З-пад конскіх капытоў нясецца пыл. Усё можа было б цудоўнае, раскошнае, мо-

жа містычнае, абуджаліся б сентыменты, каб не сметнік. У адлегласці метраў пад 200 перад вачыма паяўляецца велізарная звалка. Нельга яе абмінуць. Гэтым спосабам узнікае прыгожая карціна могілкіка... прыдатнага на сметнік. Добра, калі ўдаецца праз смецце дабрацца да могілак. Прыпомню толькі, што сметнік неагароджаны, а смецце лётае ўсюды, нясецца на могілкі, а мы іх следам пераадоляем астатнія метры. А там мілыя бярозы, як у алейцы. На могілках здаецца, быццам хтосьці махаў да нас хусткаю. Аказваецца, што гэта смецце. Мінаючы першую перашкоду з кустоў і смецця, сустракаем чарговы гушчар кустоў, дрэў, а таксама шмат небяспечна нахіленых вялікіх крыжоў. Спадзяюся, што гэты вобраз неўзабаве памянаецца. Крыжы будуць укопаны ў зямлю, кусты высечаны, могілкі агароджаны традыцыйнымі плотам з балясак або каменнымі парканам.

Хочацца мне яшчэ толькі прыгадаць даўнія часы, калі сталяры і цесляры пасля кожнай буры і перад прыхадскімі святамі падымалі паваленыя крыжы, рамантавалі іх. Мяне карціць запытаць: ці на нашай Гайнаўскай зямлі няма ўжо такіх майстроў, сталяроў? Напэўна ёсць. Але забылі ўжо аб сваім ганаровым абавязку. Ведаю, што і ў Дубінах знойдуцца харошыя спецыялісты. Але ці важны ім бацькаўскі абавязак? Спадзяюся, што яны падтрымаюць мяне ў гэтай важнай справе.

Пры нагодзе запрашаю ўсіх ахвотных, якім не чужая праблема нашых могілак, жыхароў Гайнаўкі і вакол на выстаўку фатаграфій у Беларускаму музеі і Дому культуры ў Гайнаўцы. Урачыстае адкрыццё фота-выставак — 15.11.2005 г.

Маю надзею, што з часам лунаючае ў паветры смецце не будзе вітаць наведвальнікаў. Праграму захавання яшчэ існуючых крыжоў, агароджання, а таксама ўпарадкавання могілак прадстаўлю неўзабаве. Думаю што ўдасца прыцягнуць да гэтай справы добраахвотнікаў.

Усіх чытачоў запрашаю да дыскусіі на старонках „Нівы” або ў Навуковым гуртку беларусістаў.

Павел Вошчанка

Быў на вайне

Успаміны Уладзіміра ВАСЬКО з Круглага Ляска, народжанага ў 1909 годзе.

Мой тата дрэва з Рудні ў Страблю ганяў. Ступіў ён на сасновую калоду, каб прымацаваць яе, яна паглыбілася ў ваду, тата ўпаў у раку і ўтапіўся. Пахавалі яго ў Страблі, бо дахаты не дазволілі прывезці. З мамай, апрача мяне, астатлія старэйшы брат і дзве малодшыя сястры.

У школу ў Круглым Ляску я хадзіў чатыры гады. Па шэсць месяцаў наведваў школу, а па шэсць кароў пасвіў. Настаўнік, Ян Канапелька са Свіслачы, страшыў ма-

Фота АЛЯКСАНДРА ВЯРЬЦКАГА

му, што караць будуць. Ён у школе вельмі дзяцей лупіў, за вушы цягаў.

Пры санацыі ў войска мяне не бралі, але 22 красавіка 1941 года паклікалі мяне ў савецкую армію, у Чугуеў за Харкавам. З вёскі забралі нас траіх, швагер завёз нас на кані ў Свіслач, там абстрыглі і пасадзілі ў поезд. У Баранавічы заехалі ў пасажырскіх вагонах, а там перасадзілі нас у быдлярчыя.

Трапіў спярша ў пяхоту і большасць часу праводзілі мы на палігоне. Салдаты нічога не ведалі, што рабілася ў свеце. Праз нейкі час пасадзілі нас на поезд і завезлі

ў Свядлоўск, там адразу ў лазню ўзялі нас. На Урале, між іншым, мы траншэі ў скале кіркай капалі. Са Свядлоўска забралі нас у Сувалкі, на фронт. Трапіў я ў інжынерную часць, хадзіў з навушнікавым апаратам і ўскрываў міны, якія пасля трэба было раскопваць. Вайну прайшоў у 3 Беларускам фронце. Пасля вайны быў пераведзены ў 2 Украінскі фронт і перадыслацыраваны ў Венгрыю; быў я там з лета 1945 года да мая 1946 года, калі мяне здэмабілізавалі. У Венгрыі пасадзілі нас на поезд і завезлі ў Расію. А адтуль хто куды. Я вярнуўся на радзіму, на гаспадарку; пасля крыху ў лесе рабіў.

Запісаў Аляксандр ВЯРЬЦКА

Hliba

PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Наклад: 1 824 egz.

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.

Старшыня: Яўген Вапа.

Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2,

ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.

Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.

Internet: <http://niva.iig.pl/>

E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.

Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.

Сакратар рэд.: Аляксандр Максімоў.

Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.

Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцэлярыя: Галіна Рамашка.

Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палоцкая, Марыя Федарук.

Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na III kwartał 2005 r. upływa 5 czerwca 2005 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.

2. Cena prenumeraty na III kwartał 2005 r. wynosi 26,00 zł.

3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A., IV O/Warszawa, Nr 6812401053111100000430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Nіwa”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

(зуб)

Там по маёву росі

II Фестываль Веснавога Фальклору
Бельск-Падляшскі – Студзіводы, 3-6.06.2005

3 чэрвеня (пятніца)

13.00 Музей у Бельску-Падляшскім — ратуша: Адкрыццё выстаўкі „Народны строй беларусаў Падляшша” • выступленне запрошаных гасцей фестывалю;

17.00 Музей Малой Айчыны ў Студзіводах: Адкрыццё фестывалю • карагод калектываў вуліцамі Студзіводаў;

18.30 Навука традыцыйных танцаў у суправаджэнні народных музыкаў.

4 чэрвеня (субота)

16.00 Музей Малой Айчыны ў Студзіводах: Канцэрт традыцыйных веснавых і іншых песень; выступаюць м.інш. Доброслаўка (Палессе, Пінскі раён), Марыя Сарока (Палессе, Жабінкаўскі раён), Кудзьмень (Мінск), Ілінская Пятніца (Рыга), Од Познаня (Познань) ды гурты з Падляшша — Добрывода, Орэшково, Малінікі, Тыневічы, Курашэво, Дашы, Збуч, Плёскі, Антракт (Бельскі Дом Культуры) і Жэмэрва (Музей Малой Айчыны ў Студзіводах).

5 чэрвеня (нядзеля)

13.00 Музей Беларускай Культуры ў Гайнаўцы: Выступленне фестывальных гасцей на этнаграфічным фэсце.

6 чэрвеня (панядзелак)

10.00 Музей Малой Айчыны ў Студзіводах: Адкрыты метадычны семінар для настаўнікаў „Як навучаць традыцыйнага фальклору?”; вядучыя: Сяргей Аленкін (Рыга), Ірына Мазюк (Мінск).

„Даўціны” Андрэя Гаўрылюка

У набітым пасажырамі трамвая сядзіць экзатычны чужынец. На прыпынку ўваходзіць пажылая жанчына і стае каля яго. Нейкі час нецярпліва пераступае з нагі на нагу і неўзабаве азваецца:

— У нашай краіне пажылым жанчынам, такім як я, саступаюць сядзачыя месцы.

Чужаземец аглянуўся і буркнуў:
— А ў нашай краіне такіх старых баб папросту з’ядаюць.

— Чаму абразы абведзены рамамі?
— Каб мастак ведаў, калі завяршыць працу.

На выстаўцы мастацтва рэцэнзент шэпча жонцы:

— Паглядзі на гэты абраз: ягонныя рамы гэта сапраўдны шэдэўр мастацтва!

Умірае цешча. Лежачы ў ложку водзіць вачыма за лятаючаю мухаю. Зяць павучае яе:

— Мама, не рассяроджвайцеся!

Між сябрамі:
— Думаю адкрыць бар на Сахары.
— Там жа няма людзей...

— Але ці ўяўляеш, якую будучы мець смагу, калі з’явіцца!

Двух сяброў у парку:
— Хацеў бы я мець столькі грошай, колькі лістоў на гэтай ліпе,
— марыць адзін.

— Ці падзяліўся б ты імі са мною?
— Навошта дзяліцца? Вазьмі сабе другое дрэва.

Гарадскім тратуарам крочыць элегантная жанчына. Зачапляе яе слабым голасам жабрак:

— Не еў я ўжо ад некалькіх дзён.
— І я хацела б мець такую сілу волі!

Іван вырашыў наладзіць дзверы свайго дома. Нарыхтаваў дошкі і пазылае сына да суседа каб пазычыў ад яго гэббель. Сын вярнуўся з нічым:

— Сусед сказаў, што не пазычыць.
— Ну і з яго скупяга! Ідзі, сыноч, у каморку і прынясі наш гэббель.

У кавярню ўваходзіць госць і пытае:
— Колькі каштуе шклянка кавы?
— Пры століку напалову даражэй, чым стоячы каля прылаўка.

— А калі б я стаяў на адной назе?

Адгаданка

	1	2	3		
4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14
		15	16	17	
			18		
	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — прыказку.

1. невялікі марскі заліў, прыгодны для стаянкі суднаў = 6 _ 26 _ 27 _ 4 _ 5 _;

2. адгароджанае месца ў хляве або маленькае цёмнае памяшканне = 8 _ 7 _ 15 _ 9 _ 1 _;

3. напр. „Сялянка” Манюшкі або „Аіда” Вердзі = 3 _ 19 _ 20 _ 25 _ 28 _;

4. столік з люстэркам або жаночае адзенне = 24 _ 18 _ 23 _ 22 _ 29 _ 2 _;

5. камандная гульня на лёдзе, якой займаецца Аляксандр Лукашэнка = 12 _ 13 _ 21 _ 14 _ 17 _;

6. Канстанцін, савецкі жывапісец (1875-1958) = 11 _ 16 _ 10 _ . (ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграныя кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 17 нумара

Край, сцяна, мэр, акт, лея, пшаніца, чып, сваяк, лек, чыноўнік, Сталін, Сірыя.

Рашэнне: Няма лепшай рэчы як свінныя плечы.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Аляксандру Дабчынскаму і Лукашу Пацэвічу з Беластока.

15.06 – 11.06

Баран (21.03. — 19.04.) Падрыхтуйся на вялікія змены ў тваёй жыццёвай сітуацыі. Пачатак працяглых пошукаў у жыцці. Спрабуй таксама ўтаймаваць буйны тэмперамент, бо можаш выбухаць злосцю.

Бык (20.04. — 20.05.) Зможаш прыгожа выказаць тое, што табе ў душы іграе. У тваё жыццё ўвойдзе больш красы, любові, прыемнасці. Можаш зусім страціць галаву, чым не будзеш завельмі рады.

Блізняты (21.05. — 21.06.) Замілаванне да падарожжаў, дыскусіі, павялічаная доза разумовай энергіі. Цяпер самога д’ябла зможаш пераканаць да свае рацыі! Ахвота бываць на культурных мерапрыемствах. Супольнае вызначэнне мэтай у партнёрстве можа аказацца цяжкім.

Рак (22.06. — 22.07.) Унутраны неспакой і пачуццё няўпэўненасці звязаныя з чаканнямі чагосьці ад жыцця і важных сувязей. Не будзеш ведаць, колькі можаш узяць на свае плечы. Чакае цябе важны жыццёвы экзамен.

Леў (23.07. — 22.08.) Будзеш дакладна вызначаць жыццёвыя планы — сямейныя і прафесійныя. Прабудзіцца вялікі надзеі, мары і амбіцыі. Сварліваць у блізкіх сувязях, неспакой і разумовая надактыўнасць.

Дзева (23.08. — 22.09.) Магчымыя змены ў адносінах з людзьмі. Некаторыя з кантактаў вычарпалі свой патэнцыял. Завялікі тэмп жыцця і празмерная колькасць работы могуць вычарпаць тваю энергію.

Шалі (23.09. — 22.10.) Празмерная эксцытацыя і неспакой, асабліва на працы. Могуць паявіцца сімптомы нервознасці, бяссонніца. Можаш абмежавацца да інтэрнэтавых прызнанняў у любові.

Скарпіён (23.10. — 21.11.) Павялічаная крэатыўнасць і прадпрымальнасць. Гэта ў спалучэнні з працавітасцю можа прынесці немалыя вынікі! Лішнюю энергію расходуй прыбіраннем.

Стралец (22.11. — 21.12.) Дзіўныя лякі, фобіі і ўявы могуць змуціць аб’ектыўную ацэнку сітуацыі, асабліва ў сямейна-хатніх адносінах. Можаш паправіць прафесійную сітуацыю нейкімі курсамі павышэння кваліфікацыі.

Казярог (22.12. — 19.01.) Доза моцнай сілы да пільнай працы, падмога зорак у рэалізацыі планаваных задач. Пільную рахункаў, не вер у чужыя фінансавыя таленты.

Вадалей (20.01. — 18.02.) Шмат нагод да сімпатычных сустрэч, разоў, гульні. Энергія, адвага, і гэтак будуць успрымаць цябе іншыя.

Рыбы (19.02. — 20.03.) Працавітасць, а адначасова лунанне ў палёце! Можаш стварыць нейкую аўтарскую праграму, праект. Захочаш купіць штосьці камфортнае, каб паказацца.

Агата Арлянская

Басовішча 2005

Запісы музыкі гуртоў, якія хочуць выступіць у конкурснай частцы ды адкрытай сцэне „Басовішча-2005”, просім даслаць да 26 чэрвеня 2005 г. на адрас рэдакцыі штотыднёвіка „Ніва”.

Беларускае Аб’яднанне Студэнтаў